

Sisekaitseakadeemia

Päästekolledž

Risto Tõrv

**MÄLESTISTE KAITSMINE PÄÄSTESÜNDMUSE KORRAL
JÄRVAMAA KIRIKUTE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Rait Pukk, MA

Anne Valk, MBA

Tallinn 2020

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia	Kevad, 2020
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Mälestiste kaitsmine päästesündmuse korral Järvamaa kirikute näitel.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Protecting cultural heritage during fire events: an example of Järva county's churches</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja sisaldab inglise keelset resümeed. Lõputöös kasutati kokku 27 erinevat allikat. Andmete illustreerimiseks kasutati 19 tabelit ja 5 joonist. Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada omaniku, Muinsuskaitseameti ja Päästeameti roll mälestise kaitsmisel päästesündmuse korral ning pakkuda lahendusi kultuurimälestise kaitsetaseme parandamiseks.. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisküsimust: erinevate osapoolte tegevused seoses mälestise kaitsmisega päästesündmuse eest ja päästesündmuse ajal; hinnata kas ja kuidas aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa mälestise tarvis koostatud operatiivkaart; kas ja kuidas muuta operatiivkaardil sisalduvat infot päästesündmuse tulemuslikumaks lahendamiseks. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimuste täitmiseks kasutati uurimisstrateegiana juhtumiuuringut. Andmekogumismeetodina kasutati dokumendianalüüsi, osalusvaatlust ning kvalitatiivset küsimustikku. uuringu tulemustest lähtuvalt tegi autor eelmainitud osapooltele ettepanekuid mälestiste kaitsetaseme parandamiseks.</p>	
Lisad	
Võtmesõnad: ajaloo- ja kultuurimälestised, päästetööd, koostöö	
Võõrkeelsed võtmesõnad: cultural heritage, risk management	
Säilitamise koht: SKA raamatukogu	
<p>Töö autor: Risto Tõrv</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele:	
Juhendaja: Rait Pukk Allkiri:	Juhendaja: Anne Valk Allkiri
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Häli Allas Allkiri:	

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU.....	3
SISSEJUHATUS	5
1. MÄLESTISTE KAITSMINE PÄÄSTESÜNDMUSE KORRAL	10
1.1. Kultuuripärand, selle kaitse ja mälestistega seotud huvigrupid.....	10
1.2. Kultuuripärandi kaitse tulekahju ennetamisel ja likvideerimisel	13
1.2.1. Tuleriski hindamine ja tegevuspõhine lähenemine	15
1.2.2. Tulekaitse meetmed	19
1.2.3. Taktikalised juhised	20
1.2.4. Erinevate osapoolte koostöö	22
2. EMPIIRILINE ANALÜÜS – JUHTUMIUURINGUD.....	24
2.1. Meetodid ja valim	24
2.2. Süstemaatilise vaatluse tulemused.....	30
2.3. Dokumendianalüüsi tulemused.....	33
2.4. Küsimustiku tulemused.....	37
2.5. Uurimistulemuste analüüs.....	43
2.6. Järeldused ja ettepanekud	45
KOKKUVÕTE	48
SUMMARY	49
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	50
LISAD.....	54

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Ehitismälestis – on hoone koos selle interjööri, sealhulgas sisekujunduselementide ja hoone algse funktsiooniga seotud sisseseadega, rajatis või ehituslik kompleks, mis on oluline Eesti arhitektuuriajaloo ja ruumilise keskkonna arengu tähistaja ja mitmekesise elukeskkonna hoidja. (Muinsuskaitseadus, 2019)

Kunstimälestis – on kunstilise, kultuurilise, usundilise, ajaloolise, etnoloogilise või teadusliku väärtusega vallasasi, asjade kogum, ehitise osa või ehitisest eemaldatud osa, mis peegeldab kunsti, käsitööoskuste või esteetika arengut ning kohalike traditsioonide ja kogukonnaga seotud protsesse. (Muinsuskaitseadus, 2019)

Mälestis – riigi kaitse alla võetud kultuuriväärtusega kinnis- või vallasasi, selle osa, asjade kogum, maa-ala või ehituslik kompleks. Mälestised jagunevad **kinnismälestisteks** ja **vallasmälestisteks**. Kinnismälestised on ajaloomälestis, arheoloogiamälestis, ajalooline looduslik pühapaik ja ehitismälestis. Vallasmälestised on kunstimälestis ja tehnikamälestis. (Muinsuskaitseadus, 2019)

Operatiivkaart – kompaktne vaade ehitise tehniliste andmete, ehitises asuvate tuleohutuspaigaldiste ja muu olulise kohta, mis on abiks päästemeeskonnale sündmuse lahendamisel. (Päästeamet)

Päästesündmus – keemiliste ja füüsikaliste protsesside kaudu inimeste elu, tervist vara või keskkonda ohustav tulekahju, loodusõnnetus, plahvatus, keskkonnareostus või muu ootamatu olukord. (Päästeseadus)

Päästetöö – päästesündmuse toimumisel, ohu kõrvaldamisel ja tõrjumisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamiseks viivitamatult rakendatavad, edasilükkamatud ja vältimatud tegevused. (Päästeseadus)

MKA – Muinsuskaitseamet.

MuKS – Muinsuskaitseadus.

Omanik – mälestise omanik ja / või valdaja.

PäästeS – Päästeseadus.

PTJ – päästetööde juht.

PäA – Päästeamet.

s.a. – *sine anno* ehk ilma dateeringuta.

SISSEJUHATUS

Kirikud ja neis sisalduvad kultuuriväärtused on meie ajaloo olulised tunnistajad. Seetõttu on riigile ja omanikule Muinsuskaitse seadusega (edaspidi MuKS) pandud nende kaitsmise kohustus. Käesolev lõputöö „Mälestiste kaitsmine päästesündmuse korral Järvamaa kirikute näitel“ keskendub kirikute ja neis sisalduvate kultuuriväärtuste kaitse küsimustele päästesündmuse – eelkõige tulekahju – korral. Sõltuvalt mälestise olemusest ei pruugi Muinsuskaitseameti (edaspidi MKA) jaoks olla esmatähtis põlev hoone ise, vaid selles leiduvad hindamatud vallasmälestised, mistõttu tuleb kultuuriväärtusega hoonetes juhtuvate tulekahjude kustutamisel lähtuda eelkõige kaitstava objekti olemusest. Oluline on mõista, kas kaitsmist vajavad kinnis- või vallasmälestised.

Aja jooksul tulekahjude tõttu osaliselt või täielikult hävinenud tuhanded ajaloolised hooned. Kuna Eestis seesugust statistikat tehtud ei ole, siis tuuakse siin välja vaid üksik juhtumeid Eestist ning arvandmeid teistest Euroopa riikidest. Suurbritannias toimus aastatel 2002–2006 tuleõnnetus keskmiselt seitsmes ajaloolises hoones iga kuu jooksul, Tšehhis leidis aset 180 põlengut ajavahemikul 1992–2001. (Huang et al., 2009, p. 66) Eestiski on mitmed kirikud oma pika ajaloo jooksul ja erinevatel põhjustel – pikselöök, linnapõleng, sõjad, aga ka ehitustööd – põlenud, mõned neist lausa mitu korda (Juske, 2019, lk 36). Viimane laastav tulekahju toimus 2016. aastal, mil maha põles Piirissaare puukirik (Juske, 2019, lk 37). 2019. aastal Pariisis Jumalaema Kirikus puhkenud tulekahju järelkajast tingituna leiab Päästeameti (edaspidi PäA) peadirektor Kuno Tammearu oma artiklis “Kiriku põlenguks peame ka Eestis valmis olema” (Tammearu, 2019), et kõige õnnelikum õnnetus on ärahoitud õnnetus. Selle eest tuleb hoolt kanda hoone omanikul või valdajal (edaspidi omanik), kes peab jälgima, et täidetakse tuleohutusnõudeid, omama sobilikke kustutusvahendeid, sest päästetöö seisukohast on kiriku põleng päästjatele kurnav ja keeruline – põlenguala suur, leegid intensiivsed, põleng võib areneda kõrgele kirikutorni või levida kõrvalhoonetele.

Ehitistele, milles viibib palju inimesi, kus valitseb kõrgendatud tulekahjuoht või võib tekkida suur varaline kahju, koostatakse operatiivkaart (Siseminister, 2017). Samast määrusest tulenevalt kuuluvad operatiivkaardi kohuslaste hulka ka mälestisi sisaldavad või kultuuriväärtuslikud hooned ning mälestiste omanikel on kohustus koostada hoone kohta operatiivkaart. Operatiivkaart on päästemeeskondadele abiks päästesündmuse lahendamisel, sisaldades infot ehitise tehniliste andmete, ehitises asuvate tuleohutuspaigaldiste ja muu olulise kohta

(Päästeamet, 2019). Sama määruse lisas 9 on sätestatud operatiivkaardile kantav minimaalne teave ehitise aadressi, kasutusotstarbe, kasutusviiside, korruste arvu, tuleohutuse klassi jne. kohta. (LISA 1)

Töö **aktuaalsus** seisneb ühelt poolt eelkirjeldatul, teisalt aga erinevates seadustes (MuKS ja Siseministri määrus nr 17, 2017 “Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded ja nõuded tuletõrje veevarustusele”) sätestatud kohustustest kaitsta kultuuripärandit. Kui MuKS koos rahvusvaheliste konventsioonidega sätestab kultuuripärandi kaitse üldise vajaduse, siis siseministri määrus (2017) seab omanikule kohustuse koostada päästetööde korraldamiseks operatiivkaardi, milles määratakse iga objekti riskid ning nende leevendamise meetmed. Teiseks ei ole hetkel kasutusel olevatel operatiivkaartidel (Lisa 2) piisavalt informatsiooni päästesündmuse efektiivselt läbiviimiseks mälestistel või nendega seotud objektidel (nt Kuusalu pastoraadi põleng 2014; Mihelson & Kangro, 2014). Enamasti on operatiivkaardil jäänud kaitsmist vajavate väärtuslike esemete (st vallasmälestiste) lahter täitmata või ei ole märgitud vallasmälestiste täpset asukohta hoones.

Käesolev uurimistöö on Eesti kontekstis **uudne**, sest seni ei ole kultuurimälestiste (sh vallasmälestiste) kaitsmise vajadusi ja võimalusi tulekahjude korral analüüsitud, samuti puuduvad Eestis taktikalised juhendid päästesündmuse lahendamiseks kultuurimälestistel. Ühtlasi esineb mälestiste kaitsmisega seotud päästesündmuseid harva ning nende lahendamiseks vajalikke juhendeid ei ole välja töötatud. Sellest tulenevalt sõltuvad operatiivtaktikalised valikud muinsuskaitse objektidel päästetööde juhi senisest kogemusest ning kohapeal olemasolevast informatsioonist. Siiski ei saa öelda, et käesolev töö on ainus omalaadne. Seni on kultuurimälestiste tuleohu eest kaitsmise teemal kaitstud Sisekaitseakadeemias lõputöö „Kirikute tulekahjude kustutamise seotud probleemide analüüs Tallinna vanalinna kirikute näitel“ (Sarapuu, 2004). Ehkki selle autor hindab kirikute kustutamiseks vajaminevat ressursi ja teeb ettepanekuid kirikute kustutamisel esinevate probleemide leevendamiseks, ei pööra ta otseselt tähelepanu vallasmälestiste kaitsmisele. Samuti puuduvad sellesisulised tööd muinsuskaitse valdkonnas, kus on avaldatud vaid infovoldik mälestiste ja vanade hoonete tuleohutuse kohta (Loit, 2012). Autor soovib vaadelda mälestise kaitsmise teemat mälestisest lähtuvalt. Töö eesmärgiks ei ole anda PTJile taktikalisi juhiseid (lahinghargnemine, vesivarustus jne) tule kustutamiseks mälestisega seotud objektidel, vaid kirjeldada mälestiste kaitsmise võimalusi, selgitada miks kaitsealune objekt on oluline ning põhjendada, miks päästesündmusel tuleb tähelepanu pöörata eelkõige just mälestiste kaitsmisele ja päästmisele. Lisaks operatiivtöötajatele

suunatud mälestise kaitsmise olulisuse selgitamisele, peab lõputöö andma ka mälestise omanikule ning MKAle ülevaate Pää tegutsemise põhimõtetest päästesündmusel – eelkõige millist infot (omanikult) vajab PTJ otsuste vastuvõtmisel ja tegevussuundade määramisel. Mälestise edukas kaitsmine saab toimuda osapoolte igakülgse koostöö ja teise osapoole tegevust mõistes ning vajadustest aru saades.

Käsitlemaks kultuurimälestiste kaitset päästesündmusel, otsib töö autor vastust järgmisele **uurimisprobleemile**: kuidas kaitsta mälestist ning vähendada võimalikke kahjusid sellele päästesündmuse korral?

Mälestise kõige efektiivsem kaitse on õnnetusjuhtumite planeerimine ja ettevalmistus (Massue & Schvoerer, *s.a.*, p. 2). Nii eeldab ka mälestiste edukas kaitsmine päästesündmuse korral teatud tegevusi päästesündmusele eelnevalt. Eeltegevused on suures osas suunatud objekti omanikule/valdajale (vt 1. peatükk), kuid päästesündmuse eduka lahendamise eelduseks on ka päästemeeskondade eeltegevused objekti/mälestisega kurssi viimiseks: mälestisega tutvumine, ohtudest teadlik olemine, konkreetne tegevuskava, nt operatiivkaart, kaitsmiseks vajalike vahendite muretsemine, objekti tehniline ja päästealane järelevalve jne. Kui eeltöö on tehtud, siis on võimalik mälestist õnnetuse korral edukamalt kaitsta. Töös ei kirjelda autor kõike eelnimetatud, vaid keskendub ühele neist – operatiivkaardile ning selle koostamiseks eelnevale tegevusele, et tagada kultuurimälestiste igakülgne kaitse tulesündmuse korral.

Uurimisprobleemist lähtuvalt keskendub käesolev töö järgmistele **uurimisküsimustele**:

1. Millised on erinevate osapoolte (omanik, MKA, pääste) ennetavad tegevused seoses mälestiste kaitsmisega päästesündmuse eest?
2. Millised on erinevate osapoolte rollijaotus ja tegevused mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral?
3. Kas ja kuidas aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa mälestise tarvis koostatud operatiivkaart?
4. Kas ja kuidas muuta operatiivkaardil sisalduvad infot, et päästesündmuse lahendamine oleks tulemuslikum?

Kultuurimälestiste otsese kaitsega on seotud (1) omanik/valdaja, (2) Muinsuskaitseamet (edaspidi MKA) ja (3) Pää. Sellest tulenevalt on käesoleva lõputöö **eesmärk** välja selgitada objekti

omaniku, MKA ja Päästeameti rollid mälestise kaitsmisel päästesündmuse korral ning pakkuda lahendusi kultuurimälestiste kaitsetaseme parandamiseks.

Seatud eesmärgi ja uurimisprobleemi lahendamiseks on valitud empiirilise uuringu meetod ja kvalitatiivne juhtumiuuring Robert K. Yin'i (1994) käsitluses. Loetletud küsimustele vastamiseks (1) analüüsitakse mälestiste kaitsmisega seonduvaid tegureid ja päästesündmusel rakendatavaid abinõusid käsitlevaid teadusallikaid ja dokumente ning (2) analüüsitakse operatiivkaardil oleva info asjakohasust päästesündmuse lahendamiseks läbi osalusvaatluse ja kvalitatiivse küsimustiku ning (3) sünteesitakse uuringu tulemusi ja teooriat ning tehakse järeldusi ja ettepanekuid mälestiste kaitsmise võimaluste parandamiseks. Uurimisülesannete lahendamiseks kogutakse andmeid osalusvaatluse ja kvalitatiivse küsimustiku kaudu. Andmeanalüüsi meetoditeks on dokumendi- ja küsimustiku vastuste analüüs.

Päästeamet käsitleb kirikuid – käesoleva töö näiteobjekte – avalike kogunemishoonetena (Siseminister, 2017) ning kujundab oma kaitsestrateegiat sellest lähtuvalt. Ajalooliste hoonete kontekstis võib öelda, et nii elu kui ka vara päästmine on võrdselt olulised, sest nende puhul lisandub hoone või selle sisu kultuuriline väärtus (Papaioannou, *s.a.*, p. 62). Käesolevas töös ei keskenduta elude päästmisele, vaid vaadatakse, kuidas on kõige otstarbekam läheneda kultuurilooliste väärtuste – nii kinnis kui ka vallasmälestised – kaitsele ja päästmisele. Analüüsitavad juhtumiuuringud – Türi Püha Martini kirik ning Kärü kirik – on eripalgelised nii ehituslikult, oma asukohalt kui ka nendes sisalduvate kultuuriväärtuste poolest, võimaldades nii avada kirikute ja neis sisalduvate vallasmälestiste kaitse küsimusi tulesündmuse korral võimalikult laiapõhjaliselt.

Käesolev teemapüstitus tuleneb autori isiklikust koostöö kogemusest Muinsuskaitseameti Järvamaa nõunikuga kohalike kirikute operatiivkaarte täites. Tekkis mitmeid küsimusi ja arusaam, et kahe riigiameti – Muinsuskaitseamet ja Päästeamet – vahel täna toimuv koostöö pole piisav mälestiste edukaks kaitsmiseks tulesündmuste korral. Käesolev töö on katse seda koostööd suurendada ning anda omapoolne panus kultuuripärandi efektiivsemaks kaitseks tulesündmuste ennetamisel ja likvideerimisel.

Käesoleva lõputöö põhiosa on jagatud kaheks. Esimeses peatükis käsitletakse probleemi mälestiste kaitset tulesündmuse korral teoreetiliselt. Vaadeldakse, miks on mälestised teistest hoonetest erinevad ning kuidas on seni valdavalt välismaal, aga mõnevõrra ka Eestis mälestiste kaitse planeeritud ja korraldatud. Teises peatükis antakse ülevaade valitud objektidest ja nende

kohta olemasolevast infost. Samuti esitatakse selles peatükis meetodite kirjeldused ning autoripoolsed empiirial põhinevad analüüsid, mis peatüki lõpus sünteesitakse 1. peatükis esitatud teoreetilise teadmisega. Lõpuks pakutakse lahendusi kultuurimälestiste kaitsmiseks päästesündmuse korral nende kaitsmisega seotud osapooltele läbi operatiivkaardi ajakohastamise.

Tulenevalt eeltoodust on tulekahjusündmuse lahendamisel oluline roll võimalike tulekahjutsenaariumite eelneval hindamisel, sündmuse korral kaitstava vara kaardistamisel ja tegevuskava väljatöötamisel oluliste väärtuste kaitseks.

1. MÄLESTISTE KAITSMINE PÄÄSTESÜNDMUSE KORRAL

Teooria peatükk on jaotatud kaheks. Peatüki esimeses osas selgitatakse mälestistega seotud põhimõisteid ja mälestiste liike, andes nii ülevaate kultuuripärandi kaitsmise omapäradest seoses tulesünnustega. Kuna käesolev töö keskendub põhiliselt kirikutele, siis kirjeldatakse järgnevalt (kiriku)hoonest või selles leiduvate vallasmälestise liigist tingitud kaitsmise võimalusi ning erinevusi. Samuti käsitletakse mälestiste kaitsmisega seotud osapoolte – muinsuskaitse, omanik ja päästeamet – rolle. Teoreetilise peatüki teine pool annab ülevaate sellest, millised on hoonest või vallasmälestise liigist tingitud kaitsmise võimalused ja erinevused. Uuritakse, milline info on päästemeeskondadele oluline sündmuse edukaks lahendamiseks ning kuidas viiakse mujal maailmas läbi mälestiste riskianalüüsi seoses tulesünnustega ennetamise ja lahendamise, võimaldades nii töö sünteesi osas pakkuda lahendusi Eestis kasutatava riskianalüüsi väljundi – operatiivkaart – täiustamiseks. Kuna Eestis vastavasisulised teadustööd puuduvad (vt Sissejuhatus), siis tugineb käesolev peatükk valdavalt mälestiste kaitsmisega seonduvale välisriikides koostatud uurimustöödele.

1.1. Kultuuripärand, selle kaitse ja mälestistega seotud huvigrupid

Kultuuripärandi definitsioone on aja jooksul esitatud erinevaid (Loulanski, 2006, p. 208), kõige esimesena defineeriti seda Haagi konventsioonis 1954. aastal, kui võeti kasutusele termin “kultuuriväärtus” (Hannah, 2015). Tänapäeval lähtutakse kultuuripärandi kaitsel Eestis kohalikest seadustest, aga ka rahvusvahelistest konventsioonidest, millest olulisemad käesoleva töö seisukohalt on: (1) UNESCO ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon (16.11.1972, Pariis; ratifitseeritud 05.04.1995), mis annab kõige laiema kultuuripärandi definitsiooni hõlmates nii ainelist ning vaimset pärandit kui ka looduspärandit; (2) Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsioon (03.10.1985, Granada; ratifitseeritud 23.10.1996), mis sätestab Euroopa Nõukogu liikmesriikide ühised huvid ja kohustused iga riigi silmapaistvate ajaloolise, arheoloogilise, kunstilise, teadusliku, ühiskondliku ning tehnilise väärtusega ehitiste ja rajatiste (ka nende sisseseade) igakülgse väärtustamise ja kaitse. Käesolevas töös mõistetakse kultuuripärandit 2019. aastal vastu võetud MuKS’i definitsiooni kohaselt, kus see jagatakse aineliseks ja vaimseks kultuuripärandiks (MuKS, 2019 § 4 ja 5). Siinse töö jaoks on oluline määratleda ainealine kultuuripärand, mis on “inimtekkelised või inimese ja looduse koosmõjul tekkinud esemed ja keskkonnad, millel on ajalooline, arheoloogiline, kultuuriline või esteetiline väärtus” (MuKS § 4). Veneetsia harta (1964) kohaselt ei hõlma ajaloomälestise määratlus üksnes

arhitektuurset objekti, vaid näiteks ka linna- või maapiirkonda kui ajaloolise sündmuse tõendit. Muuhulgas ei tähenda kultuuripärand ainult kuulsat esteetilist loomingut, vaid ka tagasihoidlikku anonüümset teost, mis aja jooksul on saavutanud olulise kultuurilise väärtuse (MuKS, 2019).

Ajaloolised hooned, sh käesolevas töös käsitlemist leidvad kirikud, on ainelise kultuuripärandi osa. Need on füüsilisel kujul säilinud mälestused minevikust, mis ei talleta üksnes eelnenud aegade ehitustehnikaid ja -materjalile, vaid ka riigi või laiemalt kontinendi ajalugu. Üldiselt määratletakse ajaloolised hooned ehitisena, millel on kohaliku, piirkondliku või riikliku jurisdiktsiooni kohaselt ajalooline, arhitektuuriline või kultuuriline tähendus. (Huang et al., 2009, p. 63) Kirikud on sakraalsed hooned, mis on märgilise tähtsusega Eesti poliitilises ajaloos, kultuuriloos, aga väärivad märkimist ka ehituslike omapärade poolest, samuti on neil oluline teaduslik väärtus (MuKS, 2019). Eestis on kirikuid rajama hakatud 13. sajandi Põhjala risticsõdade järgselt. Vahetult vallutusjärgsesse aega, st 13. sajandi II poolde võib dateerida ka käesolevas töös käsitletava Türi Püha Martini kiriku (Pung, 2001, lk 35). Samas kui teine käesoleva töö allikaks olev Kärü kirik on rajatud alles 1860. aastal. Türi kirik sai oluliselt kannatada Vabadussõjas (Juske, 2019, lk 37) ning pärast II maailmasõda oli kirik pikalt ilma tornikiivrita (Pung, 2001, lk 37). Kärü kirik on oma 160. aastase ajaloo jooksul seni tulekahjudest pääsenud.

Kultuuriväärtuste kaitsmine tulesündmuse korral sõltub ka kaitstavast objektist endast. Käesolev töö ei käsitle aga üksnes ehitismälestistena kaitse all olevaid kirikuid, vaid ka neis sisalduvaid kunstimälestisi nagu altarisid, altarimaalid, lühtrid jne kaitsmist päästesündmuse korral. Kuna tegemist on väga erinevate objektidega, tuleb ka nende kaitsmisele läheneda erinevalt.

Kultuuripärandi kaitsega on seotud erinevad osapooled. Lisaks ekspertidest muinsuskaitsetele on võrdlemisi suur roll antud omanikele/valdajatele ning siinse töö seisukohalt ka Päästeametile. Ehkki kohalikul omavalitsusel (edaspidi KOV) on mälestiste säilimise seisukohast oluline roll täita, sätestab MuKS § 76, lg 1, et KOV peab arvestama oma ülesannete täitmisel "mälestiste, muinsuskaitsealade ja nende kaitsevöönditega, arheoloogiliste leiukohtade ja veealuse kultuuripärandiga ning kooskõlastavad seaduses sätestatud juhtudel ametiga haldusaktide eelnõud ning teatisekohustusega tegevuste lubamise, mille ese on seotud mälestise, muinsuskaitseala, nende kaitsevööndi, arheoloogilise leiukoha või veealuse kultuuripärandiga" seadmata KOVile muid spetsiifilisi ülesandeid ja / või kitsendusi, mistõttu jäetakse see huvigrupp käesolevast tööst välja.

21. sajandi teoreetilised ja praktilised arengud kultuuripärandi haldamisel näitavad, et liigutakse üksikobjektidelt laiemate piirkondade väärtustamisele (nt maastikud ja linnaruum tervikuna) ning ekspertidekeskselt vaatelt omaniku ja kogukonnakesksele lähenemisele (Loulanski, 2006, p. 218). Ka MKA peadirektor Siim Raie kirjutab, et muinsuskaitsjad ehk kultuuripärandi eksperdid peavad olema pidevas dialoogis mälestiste omanike ja valdajatega (Raie, 2017, lk 2). Ilmselt just seetõttu on ka täna kehtivas MuKS omanikule antud võrdlemisi suur roll (mh kohustus koostada operatiivkaart).

Ajaloolise väärtusega hoonete tuleohutus erineb mõnevõrra tavaliste hoonete tuleohutusest. Üldiselt ei vasta ajaloolise väärtusega hoone kaasaegsetele tuleohutuse nõuetele nende hoonete isikupärase iseloomu ja kasutatud ehitusmaterjalide tõttu ning keerukate konstruktsioonide ja tuleohutusmeetmete puudumise tõttu seisavad enamused ajaloolisi ehitisi silmitsi tõsise tuleohuga. Kultuuriväärtustega hoonete kaitsmise tulesündmuse korral teevad keerukaks erilahendused ja nende mitmekülgus. Ei nende hoonete kasutust, arhitektuuri ega ka kahjunõudeid saa viia ühele nimetajale, mis omakorda ei luba luua standardseid viise kõigi hoonete / mälestiste kaitsmiseks tulesündmuse korral (Geissler, 1991, p. 6). Ehituslikele eripäradele, kui kirikute kustutamisega seotud probleemile viitab oma lõputões operatiivtöötajate seas läbi viidud küsimustiku vastustele tuginedes ka Jaanus-Arno Sarapuu (2004, lk 39). Lisaks hoonele endale ja selle kasutajatele ohustab tulekahju ka sisu (st vallasmälestisi). Ajaloolisi hooneid ja neis sisalduvaid teisi kultuuriväärtusi võivad kahjustada nii leek, kuumus, suits, mustus kui ka langev praht koos sobimatute tulekaitse meetmetega (Huang et al., 2009, p. 64). Seega on ajaloolised hooned kultuuripärandi osana haavatavad mitme teguri koosmõjul: (1) tuleohtlik hindamatu sisu, (2) suur küllastajate arv, (3) suuremahuline ehitisi ning (4) puudulik/nõrk tulekindlus. (Salleh & Ahmad, 2009).

Tavaliselt on ajalooliste hoonete tulekahjude põhjused järgmised: süütamine, inimlik eksitus, vale varustus või looduskatastroof (Huang et al., 2009, p. 66). Näiteks Saksamaal oli äike kirikupõlengute kõige sagedasem põhjus aastatel 1949–1991 (Huang et al., 2009, p. 67). Sageli on põhjuseks ka elektripaigaldiste defekt või elektriseadmete vale kasutamine, lahtine tuli (ahjud), ehitustöödest põhjustatud põlengud (Karlsen, 2004; Loit, 2007, lk 85).

Kokkuvõtvalt tuleb nentida, et ainelise ja vaimse kultuuripärandi väärtustamine on igale riigile tema identiteedi säilitamiseks oluline ning mälestiste, kui ainelise kultuuripärandi osa, kaitsmine on ühiskonna ühine kohustus. Et käesoleva lõputöö vaatluse all olevates ajaloolistes hoonetes

jagunevad mälestises vallas- ja kinnismälestisteks ning hoonete arhitektuuri ja kasutusviisi eripärade tõttu ei ole standardtegevusi kõigi mälestiste kaitsmiseks, on kultuuripärandi kaitsmisel oluline omaniku, MKA ja PääA koostöös mälestiste eripäradega arvestamine.

1.2. Kultuuripärandi kaitse tulekahju ennetamisel ja likvideerimisel

Üheks oluliseks ohuks ainelisele kultuuripärandile on tulekahjud. Kultuurimälestisteks tunnistatud hoonete tuleroaks langemist on juhtunud paljudes maailma nurkades, erinevalt kaasaegsetest hoonetest tähendavad need aga olulise hulga ajaloolise materjali kadumist. Need hooned on asendamatud (mh kindlustusmaksete toel), mistõttu on need tulekahju korral igaveseks kadunud/hävinud. Sealjuures on seesuguste hoonete tulekahjud paraku tavalised. (Copping, 2004, p. 72; Papaioannou, *s.a.*, p. 62)

Nii muinsuskaitstjad kui ka päästeala spetsialistid leiavad, et kultuurimälestiste kõige efektiivsem kaitse on ärahoitud tulekahju. Seetõttu on ennetusel – õnnetusjuhtumite planeerimine ja ettevalmistus – kultuuripärandi kaitse seisukohalt väga oluline roll (Geissler, 1991, p. 7; Massue & Shvoerer, *s.a.*, p. 2; Karlsen, 2004). Erinevad uuringud on mh näidanud, et igasugune ennetav tegevus ehk proaktiivne lähenemine (ingl. k *proactive*) kultuuripärandi kaitsel on märksa kasumlikum ja tulemuslikum, kui üksnes ettetulevatele õnnetustele / hädadele reageerimine (Forster & Kayan, 2009, p. 211). Sätestab ju ka MuKS §4, et “*Mälestiste ja muinsuskaitsealade kaitsmisel lähtutakse ettevaatuspõhimõttest, mille kohaselt peavad mälestisele ja muinsuskaitsealale suunatud tegevused vähendama mälestiste ja muinsuskaitsealade hävimise ohtu ning toetama väärtuste säilimist.*” Geissler kirjeldab efektiivse ennetustegevuse nelja võtmetegurit. Nendeks on (1) hoones olevate küttekollete ja elektrisüsteemide korrashoid, (2) tuletõrje alarmide paigaldamine ajaloolise väärtusega hoonetesse, (3) uute ja ümber ehitatud osade lisamine ajaloolisesse hoonesse piiramaks tule levikut ja aidates kaasa tule kustutamisele, samuti tagades inimeste ohutuse, seda kõike aga eeldusel, et uued osad ei kahjusta ajaloolisi väärtusi, (4) automaatsete tulekustutussüsteemide paigaldamine ainult juhul kui tagatakse see, et hoone ise ega seal olevad esemed ei saa kahjustada kontrollimatute veemasside poolt (Geissler, 1991, p. 7).

Norra muinsuskaitseliste hoonetega tegelev arhitekt Einar Karlsen aga leiab, et ajalooliste hoonete tulekaitse põhieesmärgiks on maksimaalse ohutuse tagamine minimaalsete kahjustustega ning vältimaks hoone osade kahjustamist ja esteetilise väärtuse rikkumist, tuleb alati läbi viia

tulekahju strateegia- ja tulude-kulude analüüs (Joonis 1; Karlsen, 2004). Ta rõhutab, et inimeste ja hoonete turvalisuse tase on parem ning tasuvam kui rõhk on pandud tulekahjude ennetusele. Nt ka väike põleng võib põhjustada suurt/olulist kahju, mistõttu on ettevaatusabinõuna mõistlik (st odavam ja tõhusam) piiratud kasutusega väikestes hoonetes elektri väljalülitamine ajal, mil hoone ei ole kasutuses, selmet paigaldada kalleid tuleohutussüsteeme. (Karlsen, 2004)

Joonis 1. Tulekaitse strateegia. (Karlsen'i 2004 järgi; autori koostatud)

Sisuliselt tagavad ajalooliste hoonete tuleohutuse ühelt poolt **maksimaalne ohutus minimaalse kahjustamisega** (ingl. k *maximum safety with minimum damage*), teisalt **laiendatud tasuvusanalüüs** (ingl. k *extended cost-benefit analysis*) ning hoolikalt läbimõeldud **tulekaitse strateegia** (ingl. k *fire protection strategy*). Kõik kasutusele võetud tulekaitsemeetmed peavad tagama maksimaalse ohutuse nii, et hoonet / selle osasid kahjustatakse füüsiliselt ja visuaalselt võimalikult vähe. See tähendab omakorda, et tuleohutussüsteemid ei tohi hoones kunagi domineerida: võimalusel tuleks varjata kaablid ja sprinkleri torud ning valida hoonega harmoneeruvad / õiged materjalid. Kusjuures, objekti visuaalne kahjustamine on enam aktsepteeritud kui füüsilised kahjustused, sest viimased on pöördumatud. (Karlsen, 2004)

Kuna tuleohutussüsteemid on kallid, tuleb teha laiendatud tasuvusanalüüs, sest 100% ohutuse tagamine on väga kallis ning võib olla ülejõukäiv nii omanikule kui ka riigile (MKA). Samas on lihtsate ja taskukohaste haldusmeetmetega võimalik hoone tulekahju ohtu vähendada kuni 40%. Siin ei saa arvestada ainuüksi rahaga, vaid vaagida tuleb ka tuleohutuspaigaldistest tulenevat ajaloolise väärtuse võimalikku vähenemist. Sellised ohud on nt füüsilised kahjustused puurimisel ja kaablite paigaldamisel, vee kondenseerumisest, lekkimisest, seadme kehvemast kvaliteedist tulenevad pikaajalised kahjustused, hooldus- ja remonttööde põhjustatud kulu(mine), visuaalne sissetungimine ning hoone vähendatud kasutamine. Tegelikult on aga nii, et enne veel kui ühe või teise tuleohutuse süsteemi paigaldamiseni jõuda, tuleb läbi mõelda tulekaitse strateegia läbi mõelda, et vältida hoone osade kahjustamist ja visuaalset sissetungimist. (Karlsen, 2004)

Selleks, et oleks tagatud ajalooliste hoonete tuleohutus, tuleb koos toimima saada mitmeid erinevaid tuleohutuse meetmeid. Käesolevas töös käsitletakse järgnevaid aspekte: **(1) riskianalüüs ehk ohtude määratlemine ja nende leevendamine, (2) tegevuspõhine lähenemine, (3) tulekaitse meetmed, (4) taktikalised juhised ning (5) erinevate osapoolte koostöö** (vt Joonis 1). Nimetatud elemendid peavad tagama ajalooliste hoonete maksimaalse ohutuse, samuti peab loodud strateegia olema kooskõlas tasuvusanalüüsiga. Alljärgnevalt on neid aspekte käsitletud ükshaaval ja põhjalikumalt.

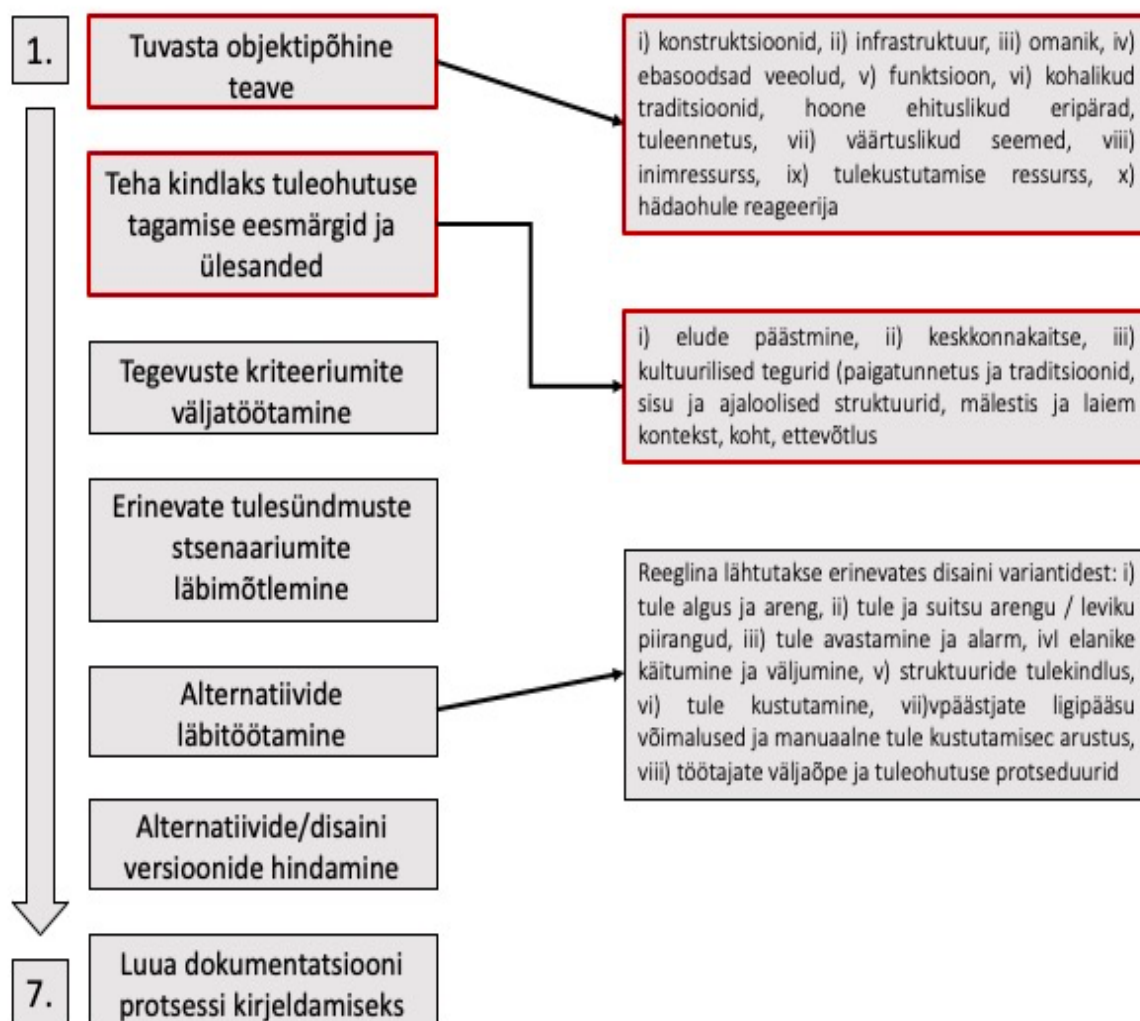
1.2.1. Tuleriski hindamine ja tegevuspõhine lähenemine

Tuleriski hindamine on kogu tuleohutuse disainimise vundament (Karlsen, 2004; Huang et al., 2009, p. 71). Hindamisel arvestatakse erinevate teguritega nagu hoone väärtused, hoone haavatavus ja täiendavad kaitseobjektid (ingl. k *additional protection objects*; nt vallasmälestised) (Huang et al., 2009, p. 71). Tuleriski hindamise üheks põhjuseks on ka hoonete kindlustamise küsimused, kuna aga erinevad osapooled hindavad riske erinevalt, on need subjektiivsed (Ibrahim et al., 2011, p. 317). Tule riskidele keskendumine toob kaasa kasutajate ja külastajate teadlikkuse tõstmise (nt elektriseadmete kasutamise rutiin; puupliidid ja lahtine tuli). Riske hinnates saab valida tulekahju ennetavaid ja kustutavaid meetmeid ning määratleda potentsiaalsed ohud nagu süütamine, defektsed elektripaigaldised ja seadmed, elektriseadmete vale kasutamine, ahjude vale kasutamine ja lahtine tuli, välg, plahvatused, isesüttimine, lähedal olevate põlengute leegid/kiirgus/sädemed, ehitustööd (keevitamine, lõikamine jne). (Karlsen, 2004)

Hetkel olemasolevad tuleohu riski määramise meetodid ei ole piisavad – need keskenduvad üksikutele ja eelkõige hiljuti ehitatud hoonetele (Ferreira et al., 2016, p. 740). Riskide hindamise järgselt seatakse prioriteediks hoone füüsilise tuleohutuse parandamine. (Huang et al., 2009, p. 71) Käesolevas töös kasutatakse tule riskide hindamisel Marrion'i (2016) lähenemist, kelle esitatud tegevuspõhise lähenemise esimene punkt kattub tule riskide hindamisega.

Tagamaks ajalooliste hoonete adekvaatse, asjakohase ja kuluefektiivse kaitse, samal ajal ajaloolisi hooneid säilitades, on tänapäeval loodud **tegevuspõhine lähenemine** (ingl. *performance based approach*). Ehkki eelpool oli juttu, et kultuuripärandi tuleohutus erineb tavalistest kaasaegsetest hoonetest, on tegevusjuhised ajalooliste hoonete kaitsel sarnased teiste hoonetüüpidele (Huang et al., 2009, p. 73) Tegevuspõhise lähenemine eelised hoone tuleohutuse tagamisel on (1) efektiivne ja integreeritud tulekustutussüsteem, (2) kohaliku traditsiooni ja jätkusuutlikkuse väärtustamine, (3) esteetilise ja visuaalse mõju minimeerimine ajaloolistele materjalidele, (4) suurema paindlikkuse tagamine ohuga ümber käimisel, (5) plaanitud funktsionaalsuse tagamine ning (6) kuluefektiivsete lahenduste pakkumine (Marrion, 2016, p. 748). Käesoleva töö autor on lähtunud kirikute ja neis sisalduvate mälestiste vaatlusel Marrion'i (2016) tegevuspõhisest lähenemisest (Joonis 2), mida alljärgnevalt lühidalt tutvustatakse. Käesoleva töö empiirilises uurimuses on rakendatud joonisel kujutatud kahte esimest punkti.

Tegevuspõhine lähenemine on jagatud seitsmeks oluliseks etapiks. Esmalt tuleb tuvastada **objektiga seotud info**, mis hõlmab teavet mälestise (konstruktsioonid, infrastruktuur, veeolud/ilmastik, funktsioon, traditsioonid, väärtuslikud esemed), omaniku ja tulekustutuse ressursside kohta (inimjõud, päästjad, tulekustutuse ressurss). (Marrion, 2016, p. 748) Karlsen (2004) toob omakorda välja praktilised ja tehnilised tulekahju tekkepõhjused, millega tule riskide hindamisel arvestada ning mis osaliselt kattuvad Marrion'i kriteeriumitega.

Joonis 2. Tegevuspõhise lähenemise skemaatiline kokkuvõte. (Marrion, 2016, p 748 järgi; autori koostanud)

Need on (1) tulekahju tõenäoline areng, mis sõltub konstruktsioonide materjalist, tuletõkkeseintest jne., (2) kasutajate/töötajate tulekustutusvõimalused, (3) päästjate alarmeerimine (telefon või automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem), (4) kutseline või vabatahtlik komando, (5) päästjate saabumisele kuluv aeg, (6) varustuse tüüp (tuletõrjeautod, voolikud jne.), (7) kas päästjatele ja tehnikale on objektil tagatud piisav ligipääs (nt vanadel hoonetel väravad ja ukseavad sageli liiga kitsad) ning (8) vesivarustuse olemasolu (veehoidla või looduslik veevõtukoht). Lisaks on siinkohal oluline välja tuua, et hoone funktsioonist tulenevalt on oluline hinnata tuleohtu erinevate sündmuste puhul kirikutes, nt eraldi tegelevad ehitus ja renoveerimise käigus tekkida võiva tuleohuga mitmed Ameerika regulatsioonid nagu NFPA 914 (ingl. k *Code for Fire Protection in Historic Structures*), mida saab kasutada suitsutõrjesüsteemi ja tuleohutusstrateegiate tõhususe hindamisel ajalooliste hoonete restaureerimise

projekteerimisel. (Huang et al., 2009, p. 73). Teiseks, tuleb kindlaks teha **tuleohutuse tagamise eesmärgid ja ülesanded**, mis on kvalitatiivsed ja mõõdetavad. Need on seotud (1) elude päästmisega, (2) mitmesuguste kultuuriliste aspektide säilitamise (koha tunnetus, sisu ja ajaloolised struktuurid, hoone, laiem kontekst, ettevõtlus) ja (3) keskkonnakaitse küsimustega. Kvalitatiivsed eesmärgid ja ülesanded muudetakse seejärel kvantitatiivseteks elluviimise kriteeriumiteks (ingl. k *performance criteria*). (Marrion, 2016, p. 748) **Elluviimise kriteeriumid** on mõõdikud, mille põhjal hinnatakse seatud eesmärgid. Need on kas mõõdetavad või arvutatavad (nt temperatuur, suitsu kihi paksus) ning neil põhineb edasine disain (vt pt. 3.7–3.9; Marrion, 2016, p. 748). Neljanda etapina tuleb läbi töötada **erinevad tulesündmuste stsenaariumid**, mis käsitlevad tulesündmust tulekahju puhkemisest kuni selle kustutamiseni. Selliseid stsenaariume saab luua lõpmatul hulgal, mistõttu tegelevad riskianalüüsi tehnikad eelkõige võimalike stsenaariumitega nii nende ohtlikkust ja/või tõenäosust arvesse võttes. Siinkohal koostatakse iga stsenaariumi, aga ka hoone iga seal oleva üksikobjekti kohta nn tule arengukaared (ingl. k *fire curve*), mis kirjeldavad tulekahju kulgu arvestades tule algust, kasvuperioodi, kõrgpunkti, ühtlast põlemist ja kustutamist. Oluline on täheldada, et riskide hindamisel analüüsitakse detailselt ühte objekti: vaadeldakse selle materjale ja asukohta, mis on tule levimise seisukohast kriitilise tähtsusega. (Marrion, 2016, p. 748) Viienda etapina tuleb läbi töötada **alternatiivsed disainid** (ingl. k *develop designs options/alternatives*), mille valimisel lähtutakse tulekaitse komponentidest, -süsteemidest ja -strateegiatest, mis aitavad tagada seatud eesmärkide/ülesannete lahendamise. Tavaliselt lähtutakse erinevatest disaini variantidest: (1) tule algus ja areng, (2) tule ja suitsu areng ja leviku piirangud, (3) tule avastamine ja alarm, (4) elanike käitumine ja väljumine, (5) struktuuride tulekindlus, (6) tule kustutamine, (7) päästjate ligipääsu võimalused ja manuaalsed tule kustutamise tarvikud ning (8) töötajate väljaõpe ja tuleohutuse protseduurid. Kuuenda sammuna tuleb **hinnata alternatiivseid disaini versioone**, et valida lõplik lahendus iga konkreetse objekti päästmiseks. See tähendab vastust küsimustele, kas loodu vastab seatud eesmärkidele/ülesannetele (pt. 2) ning kas see on kooskõlas elluviimise kriteeriumitega (pt. 3). Selliste otsuste tegemiseks on olemas mitmeid arvutuslikke mudeleid, mida aga käesolevas töös täpsemalt ei käsitleta. Viimase sammuna on oluline **luua dokumentatsioon kogu protsessi kirjeldamiseks**. Kõik eelpool loetletud osad tuleb dokumentatsioonis välja tuua ja kirjeldada viisi, kuidas jõuti valikuni ning lõpuks tuleb vaadata, kas ja kuidas tehtud valikud sobivad kogu tuleohutuse strateegiaga (ingl. k *fire strategy*). (Marrion, 2016)

Nagu eelpool öeldud, lähtus käesoleva töö autor kirjeldatud lähenemisviisist kirikute vaatlusel ning lisaks annab see pidepunkte selle kohta, millist informatsiooni võiks/peaks sisaldama Eestis riskianalüüsi kajastav operatiivkaart.

1.2.2. Tulekaitse meetmed

Karlseni (2004) järgi saab tulekahjude ennetamise ja piiramise meetmed liigitada kolme rühma: (1) administratiivsed (ingl. k *administrative measures*), (2) struktuursed (ingl. k *structural measures*) ja (3) tehnilised meetmed (ingl. k *technical measures*).

Ennetavad meetmed tähistavad tegevusi, mille eesmärk on tulekahju ärahoidmine ning siin on fookus võimalikel tuleohtude teadvustamisel. Nt on paljud põlengu põhjused lahendatavad lihtsate administratiivsete ennetuse meetoditega (kasutajate teavitamine; prügi ladustamine tulekindlasse prügikasti/konteinerisse; lepingulised tuletööd – keevitamine, lõikamine, lihvimine; elektriseadmete ja paigaldiste kasutamise kontroll; küttekehade regulaarne kontroll ja kasutuse rutiin; kruusatee ja muru niitmine puitehitise ümber ning sisseмурdmiskindlad lukud (Karlsen, 2004).

Piiravate meetmete eesmärk on tule leviku piiramine ja kahjustuste vähendamine. Pärast asjakohaste ennetavate meetmete kavandamist on tulekahjude oht endiselt olemas (Karlsen, 2004). Siinkohal on oluline ette mõelda, et juhul kui hoone siiski läheb põlema, kuidas me seda piirata saame. **Administratiivsed tulekahju piiravad meetmed** on mõeldud mälestisega seotud personali ja hoones oleva tuletõrjevarustuse paremaks kasutamiseks, kuna põleng tekitab suurt kahju juba enne päästjate kohalejõudmist (nt Kärü kirik). Ka automaatset tulekustutussüsteem omavatel objektidel on personali oskused põlengu leviku piiramisel ja tule kustutamisel olulised, kuna tulekahju võib suurt kahju tekitada juba enne kustutussüsteemi rakendumist ning automaatne kustutussüsteem kontrollib põlengut ja ei pruugi seda lõplikult kustutada (Karlsen, 2004). Seetõttu on hoonega seotud personali oskused tule levikut piirata päästesündmuse seisukohalt ülioluline. Selleks, et personal suudaks tulekahju levikut efektiivselt piirata, tuleks läbi viia (1) tuletõrjeharjutused, (2) päästekomandode kontrollid/külastused, (3) tuletõrje vahendite kasutamise juhendamine ning (4) käitumise rutiin alarmi korral. (Karlsen, 2004)

Struktuuriliste ja tehniliste tulekahju piiravate meetmete all peetakse silmas (1) hoone struktuuri mõjutavaid tuld piiravaid meetmeid, näiteks tulekindlad seinad või tuletõkkeuksed ning (2) põlengu arengut takistavaid tehnilisi lahendusi, näiteks sprinkler või alarmseadmed (Karlsen,

2004). Huang ja kaasautorid (2009, p. 75) nimetavad eelmainitud meetmeid (1) passiivseteks ning (2) aktiivseteks. Struktuuriliste ehk passiivsete meetmete rakendamine põhjustab sageli hoone osadele lubamatut kahju, mistõttu on soovitav eelistada tehnilisi ehk aktiivseid piiravaid meetmeid, mida on võimalik eemaldada ning taastada hoone selle algsesse olekusse taastada (Karlsen, 2004). Seetõttu eelistatakse tehnilisi meetmeid sageli ulatuslikele struktuuri muudatustele: juba 1960. aastatest on mitmed ajaloolised hooned kaasaegsete meetmetega kaitstud, eriti kirikud Euroopas. Tänapäeval on kõik kirikud Norras (ingl. k *stave church*) kaitstud sprinklersüsteemiga, paljudes kirikutes Rootsis kasutatakse sprinklersüsteemi koos lineaarsete soojusdetektorsüsteemidega (ingl. k *linear heat detector systems*), Arezzo raamatukogu Itaalias kaitseb inertne õhk. (Huang et al., 2009, p. 75)

1.2.3. Taktikalised juhised

Kui objekti riskianalüüs on koostatud ning tegevuspõhine lähenemine ja tulekaitsemeetmed rakendatud, võib hoones siiski tulekahju või muu päästesündmus aset leida. Tegevused päästesündmuse lahendamiseks peavad olema eelnevalt läbi mõeldud. Ajalooliste ja kõrge kultuuriväärtusega hoonete puhul on oluline, et oleks olemas hoone plaan ja tulekahjuga võitlemise plaanid – need on hädavajalikud, et pääste saaks toimida kiiresti ja süstemaatiliselt (Geissler, 1991, p. 7). Ehkki neid plaane Geissler täpsemalt ei kirjelda, siis on siin ka ülevaatlikul pilgul näha seoseid Eestis kasutatavate operatiivkaartidega, millest tuleb rohkem juttu lõputöö 2. peatükis.

Päästesündmuse korral koosneb päästetöö juhtimine kindlatest tegevustest: (1) planeerimine, (2) päästetegevuste elluviimine, (3) vajalike ressursside hankimine, (4) avalikkusele ja huvigruppidele info edastamine, (5) sündmuse lahendamiseks tehtud otsuste dokumenteerimine. Tegevuste aluseks on informatsiooni kogumine ja selle analüüsimine. (Mumma ja Tammik, 2017, lk 7)

2014. aastal PääA korraldatud ajalooliste hoonete tuleohutuse teemalisel konverentsil võrdleb PääA Põhja päästkeskuse vanemoperatiivkorrapidaja Leonid Pahhutši oma ettekandes ajaloolise hoone ja tavaobjekti tulekahju erisusi. Kui mõlema põlengul on prioriteediks inimelu päästmine, siis teisel kohal tavaobjekti puhul on tule kustutamine ning ajaloolisel hoonel mälestiste kaitsmine ja päästmine, kuid vastavasisulise informatsioonita (kas objekti esindaja või operatiivkaardi kaudu) läheneb PTJ ajaloolise hoone põlengule tõenäoliselt kui tavahoone tulekahjule (Pahhutši, 2014).

Sündmuse kohta andmete kogumist alustab PTJ juba väljasõidu teate saamisel ning sündmuskoha olukorrast ja olustikust ülevaate saamiseks lähtub “Sündmuskoha tasandi päästetöö korraldamise juhendis“ (2014) toodud punktidest. Järgnevate andmete analüüsi põhjal määrab PTJ päästetegevuseks vajalikud eesmärgid ning nende rakendamise järjekorra:

- sündmusest tulenevate ohtude olemasolu, nende levikusuunad ja kahjulikkus elule, varale ja keskkonnale
- inimeste ja loomade viibimine ohtlikus keskkonnas, nende asukoha määramine ning võimalikud päästmise teed ja viisid
- ohud päästjatele, koostööpartneritele ja päästetöödele kaasatud isikutele
- sündmuskoha olustik (n: tuleohutuspaigaldised) tõhusamate lahenduste valimiseks
- vara evakueerimise või ohtude eest kaitsmise vajadus ja võimalused
- keskkonna kaitsmise, elutegevuse tagamise ja ressursside rakendamise võimalused
- muu päästesündmust puudutav oluline info

Mälestiste edukamaks kaitsmiseks peab PTJni jõudma info (1) esemete evakuatsiooni järjekorra, (2) objekti ehituslike lahenduste, (3) mälestiste ohutu käsitlemise ning (4) päästmist või kaitsmist vajavate hoone osade ja mälestiste paiknemise kohta. Abiks on ka eelnevalt välja töötatud plaan (1) aktiivseks kaitsmiseks ehk mälestise evakueerimine hoonest ning (2) passiivseks kaitsetegevuseks ehk mälestise jätmise hoonesse sobilike säilitamistingimuste loomisel. (Pahhutši, 2014)

Eelnevalt tuleb läbi mõelda juurdepääsuteed hoonele – silmas tuleb pidada nii tänavate suurust, kui ka rahvarohketes piirkondades õnnetusega kaasnevaid pealtvaatajaid. Oluline on märkida hoonele lähenemise teed ja parkimiskohad päästekomandodele, sest see tagab, et tulesündmuse lahendamisel pole ebavajalikke takistusi (Gleissler, 1991, p. 7). Sündmuskoha planeerimisel peab arvestama erinevate teguritega: päästeautode ohutu kaugus, võimalik evakuatsioonivajadus, lisaressursid, vajalik on määrata ka keelu-, ohu- ja muud alad (Vlassov, 2014, lk 11). Tuletõrjeautode paigutus on väga oluline ja mängib tähtsat rolli tulekahju edukal kustutamisel, sest valesti paigutatud auto võib muuta raskeks või isegi võimatuks tõstukaute paigutuse (Sarapuu, 2004, lk 36).

Hüdrandid ja looduslikud veevõtukohad on vaja eelnevalt tuvastada ja regulaarselt kontrollida, et tagada kustutamiseks vajalik vesi (Geissler, 1991, p. 7).

Seega on üheks taktikaliseks edukriteeriumiks eelnevalt läbimõeldud skemaatiline päästevahendite paiknemine, arvestades kustutusvee tagamise võimalusi ning päästevahendite hilisemat ümberpaiknemise vajadust.

Vallasmälestiste kaitsmine. Vajalik on tagada eripäraste kaitsevahendite olemasolu ja kättesaadavus päästjatele kaitstaval objektil, sh informatsioon vahendite paiknemise kohta. Päästjad peavad kasutama present, veekindlat kangast või kilet, et hoida hoones olevaid esemeid veekahjustuste eest (Geissler 1991, 7). Vallasmälestiste kaitsmine eeldab erivahendite olemasolu põhiautodel. Sündmuskohale esimesena jõudvate päästeautode varustuses ei ole piisavalt vahendeid kultuuriväärtuste kaitsmiseks (Sarapuu, 2004, 41)

1.2.4. Erinevate osapoolte koostöö

Kõige tulemuslikum on ajalooliste hoonete ja neis leiduvate kultuurimälestiste kaitse siis, kui erinevad osapooled on üksteise tegemistest teadlikud ja teevad koostööd (Geissler, 1991, p. 5). Oluline on nentida, et päästjate ja muinsuskaitse koostöö pole alati olnud efektiivne (Geissler, 1991, p. 5). Kultuurimälestistega tegelevate spetsialistide jaoks on oluline järgmine: kuna tuleohutus kätkeb endas ka ajalooliste ehitiste kaitset, siis peavad need, kes on tuleohutuse eest vastutavad, olema teadlikud iga objekti individuaalsest väärtusest, nad peavad mõistma ja hindama tihti erakordselt haruldaste kultuurimälestiste väärtust (Geissler, 1991, p. 7). Personal ja päästjad peavad teadma kuidas kustutada põlengut hoonele lisakahjustusi tegemata, sageli põhjustab päästetöö põlengust suuremat kahju (Karlsen, 2004). Tuleohutusega tegelevate organisatsioonide detailne hool ja koostöö kultuuriväärtuste säilitamisel ja kaitsel peab respektima ajalooliste hoonete substantsi puutumatumust, eriti võtma kasutusele ettevaatusabinõusid ning arvestama kultuuripärandi eripäradega igal sammul ja planeerimisel (Geissler, 1991, p. 7). Plaanid tuleb osapoolte vahel läbi rääkida ja alles seejärel teha kirjalikud dokumendid (Geissler, 1991, pp. 7–8).

PTJ vajab õigete otsuste langetamiseks objekti esindajalt täpset asjakohast ja õigeaegset informatsiooni. Parandamiseks info edastamise oskust ja kvaliteeti, on vaja harjutada objekti esindaja ja PTJ vahelist infovahetust – ühisõppustel saab objekti esindaja harjutada teabe edastamist PTJle ning omavahelist koostööd tulekahju korral tegutsemise osas. Soovituslik on koostada tegevusjuhised tulekahju korral tegutsemise osas ning nimekiri informatsioonist, mida on vaja päästemeeskondadele esitada (Langemets, 2017, lk 34):

- tuvasta tulekahju asukoht (ATS abil)
- jälgi evakuatsiooni toimumist, tuvasta ohutsoonis olevad inimesed
- võta vastu päästemeeskond, võimalusel ole teistest eristuv (eraldusvest)
- hoone/korruste plaanide abil edasta päästjatele infot ohualas olevate inimeste, tulekahju asukoha/ulatuse, võimalike lisaohud päästjatele, elektrivoolu väljalülitamise, suitsueemaldussüsteemide ja vesivarustuse kohta
- ole kogu sündmuse vältel PTJle kättesaadav, võimalusel püsi tema juures!

Kiletatud tegevusjuhisis võiks koos hoone plaanidega asetseda ATS keskseadme/päästemeeskonna sisenemistee juures. (Langemets, 2017, lk 34)

Tutvumine objektiga: 2014 aastal Sisekaitseakadeemias kaitstud lõputöös läbi viidud veebiküsitlusest operatiivtöötajatele saab kinnitust, et õppetunnid ja tutvumiskäigud objektile mõjutavad päästetööde efektiivsust. Tutvumisõppusele on oluline kaasata objekti töötajad, et tõuseks efektiivsus taktikalistel tegevustel tulekahju kustutamisel, objekti töötajate ja päästjate omavaheline koostöö. Samuti lüheneks luure teostamiseks kuluv aeg ning ennetatakse võimalikke vigu päästetööde ajal (Vlassov, 2014, lk 33).

Efektiivse kustutustöö aluseks on hoone iseärasuste tundmine (ruumide asetus, konstruktsioonide eripärad, veevõtukohtade tootlikkus ja paigutus, voolikuliinide paigutamise võimalused, evakuatsiooniteed jne) ning juhtivkoosseisu professionaalsus. On oluline, et meeskonnad õpiksid kirikute operatiiv-taktikalisi iseärasusi, korraldaks tuletõrje taktikalisi õppusi perioodiliselt, pööraksid erilist tähelepanu külastajate evakueerimisele. operatiivplaanide koostamisel mängida läbi raskemad tulekahju varianti: põleng kiriku tornis ja põleng teenistussaaalis. (Šuvalov, 1977)

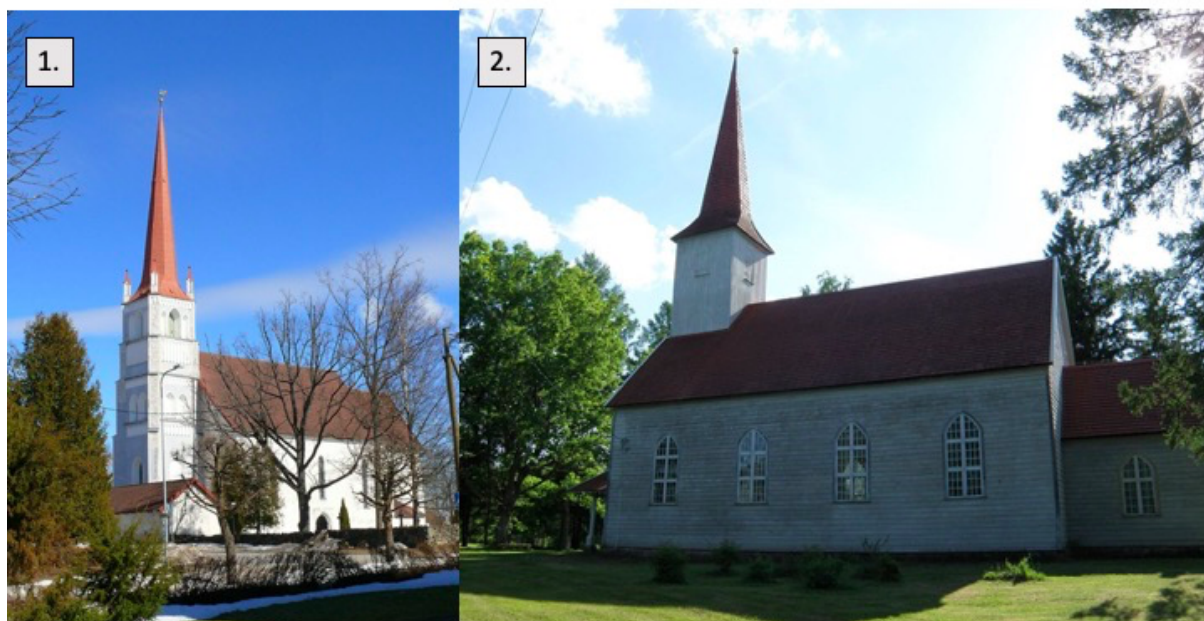
Käesolevale alapeatükk kirjeldas mälestiste kaitsmiseks tehtavate eeltegevuste põhimõtteid riskianalüüsi koostamiseks, tegevuspõhiseks lähenemiseks, tulekaitsemeetmete valikuks, taktikaliste juhiste väljatöötamiseks ning omaniku, MKA ja Päästjate vaheliseks koostööks. Kokkuvõtvalt võib väita, et mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral on edu aluseks läbimõeldud ning mälestise eripärasid arvestavad eeltegevused. Kuigi valdav osa eelmainitust on teooriast või seadusest tulenevalt omaniku ülesandeks, võimaldab koostöö eeltegevuse kõikides punktides mälestise tulemuslikuma kaitsmise. Päästesündmuse korral on aga oluline, et omanik ja MKA teaks, milline teave või tegevused on Päästjate vajalikud sündmuse lahendamiseks ning Päästjate järelevalveteks omakorda mälestisi ja hoonete eripärasid arvesse võttev informatsioon.

2. EMPIIRILINE ANALÜÜS – JUHTUMIUURINGUD

Käesolev peatükk keskendub empiirilisele uuringule ning lähtub lõputöö eesmärgist selgitada välja mälestiste kaitsmises osalevate osapoolte rollid päästesündmuse eeltegevustena ning päästesündmuse ajal, analüüsida koostöö protsessi ning probleemkohtade korral esitada ettepanekuid nende parandamiseks. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse käesoleva eesmärgi saavutamiseks kasutatud uurimismeetodeid ning valimiks olevaid kirikuid.

2.1. Meetodid ja valim

Käesolevas peatükis tutvustab autor töö metoodikat ning põhjendab valimi representatiivsust käesoleva töö keskmises olevate küsimuste analüüsimisel. Kuna kultuurimälestiste tulekaitsevõimekust ei ole seni Eestis uuritud, siis on teema avamisel otstarbekas alustada üksikjuhtumite analüüsiga. Kvalitatiivse juhtumiuuringu käigus rakendati omakorda (1) dokumendianalüüsi, (2) osalusvaatlust ning (3) kvalitatiivset küsimustikku. Esmalt kirjeldab aga autor töö allikaid ja põhjendab valimit ning selle sobilikkust püstitatud küsimustele vastamisel.

Joonis 3. Türi Püha Martini kirik (1) ja Käru kirik (2). (Fotod: Vikipeedia)

Käesoleva töö allikad jagunevad vastavalt kasutatud meetoditele kolmeks ja kvalitatiivsele uurimusele kohaselt on tegemist etteavatsetud ehk eesmärgistatud valimiga (ingl. k *purposive sampling*; Öunapuu, 2014, lk 143). Allikateks on: (1) mälestised, (2) mälestiste kaitse/pääste

seisukohalt olulised dokumendid ja (3) mälestistes kaitsega seotud ekspertide vastused kvalitatiivsele küsimustikule.

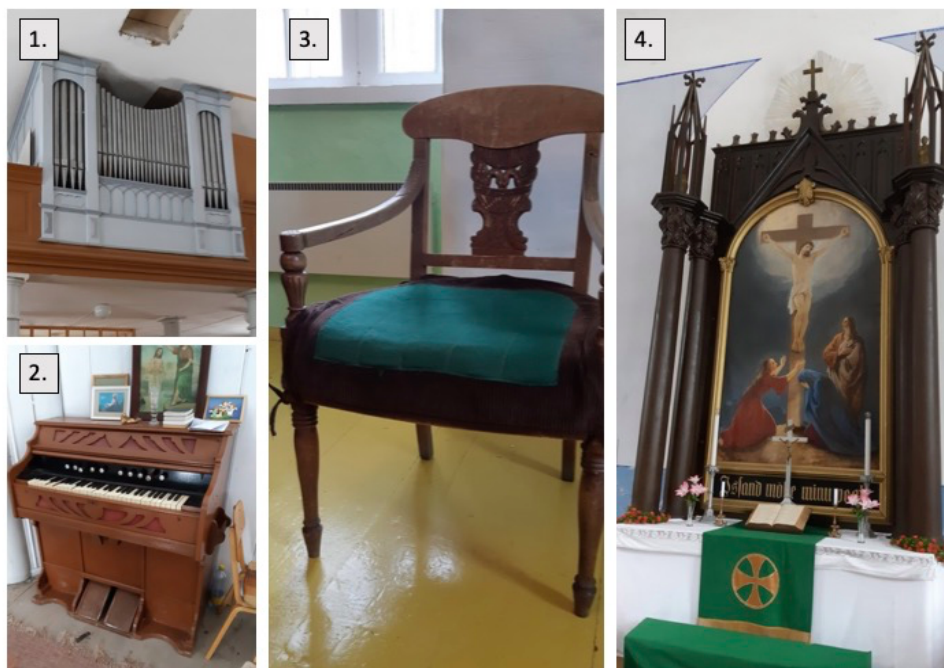
Uuringu aluseks on mälestisteks tunnistatud Järvamaa kirikud (n=2) ning neis sisalduvad kinnis- ja vallasmälestised (n=70). Allikate valikult lähtus autor oma tööalasest vajadusest koostada operatiivkaardid Järvamaa kirikutele. Lisaks tulesündmuse lahendamise seisukohalt erinevatele aspektidele on Türi Püha Martini ja Kärü kirik (Joonis 3) ka ajalooliselt väga erinevad. Samuti on neil põlengute likvideerimise osas oluline erinevus nii hoones olevate vallas- kui ka kinnismälestiste osas (erineb päästmist vajavate objektide arv, mastaabid ja materjalid). Ehkki töö keskendub kahele kirikule, on valitud objektid teineteisest päästestrategia kujundamisel oluliselt erinevad, millest tulesündmuse lahendamisel on kõige olulisemad päästemeeskonna kohale jõudmise aeg ja hoone/mälestiste materjal (vt Tabel 1). Nii on antud valim representatiivne vastamaks esitatud uurimisküsimustele ning saadud vastused lubavad laiemaid üldistusi Eesti kaitsealuste kirikute tulekaitsevõimekuse kohta. Seda seetõttu, et (1) valitud objektid on sarnased ka teistes Eesti maakondades ja (2) käsitletakse eritüübilisi vallasmälestisi, mille sarnaseid leidub ka teistes kirikutes ja nende kaitsmise põhimõtted võiksid sobitada teistelegi mälestistele.

Tabel 1. Töös analüüsitavad mälestised (autori koostatud)

Tunnus	Türi Püha Martini kirik	Kärü kirik
Aadress	Wiedemanni 7, Türi	Viljandi mnt 8, Kärü
Ehitusaasta	14. sajand	1860
Omanik/valdaja	Teet Hanschmidt	Teet Hanschmidt
Ehitusmaterjal	Kivi	puit
Hoone kubatuur	6935 m ³	1796 m ³
Kirikus olevad vallas- ja kinnismälestised	45	25
Tuleohutuspaigaldised	Evakuatsioonivalgustus	Puudub
Vesivarustus	Türi tehisjärv 100 m	Kärü jõgi 50 m
Ligipääsetavus	2–3 minutit	30–40 minutit
Omaniku kohalejõudmise aeg	Ei ole teada, kontaktisikud 500 m raadiuses	Ei ole teada, kontaktisikud 500 m raadiuses
Muinsuskaitseametniku kohale jõudmise aeg	Ei ole teada	Ei ole teada

Joonis 4. Näiteid Türi Püha Martini kirikus olevatest kinnismälestistest: (1) portaalipealmik (reg. nr 17352), (2) konsoolipõimik (reg. nr 17354) ja (3) kirikuaed ja ohverdamiskoht (reg. nr 4026) ning vallasmälestistest: (4) lohepeadega kroonlühter (reg. nr 17330), (5) altar (reg. nr 17325) ja (6) pingistik (reg. nr 17361). (Fotod: Kultuurimälestiste riiklik register)

Joonis 5. Näiteid Käru kirikus olevatest vallasmälestistest: (1) oreliprospekt (reg. nr 6003), (2) harmoonium (reg. nr 6002), (3) tool (reg. nr 6000), (4) altarisein (reg. nr 5984). (Fotod: Kultuurimälestiste riiklik register)

Lisaks mälestistele on käesoleva töö allikateks ka mitmesugused dokumendid. **Dokumendianalüüsis** (Tabel 2) on kasutatud nii (1) muinsuskaitse- kui ka pääste valdkonda reguleerivaid kohalikke ja rahvusvahelisi konventsioone, seadusi ja määrusi, et kirjeldada mälestiste kaitse hetkeolukorda ning põhimõisteid, (2) olemasolevaid operatiivkaarte, kaardistamiseks olemasolevat riskianalüüsi kokkuvõtet päästemeeskonnale ning (3) vaatluse käigus tehtud tähelepanekute märkmeid.

Tabel 2. Dokumendianalüüsis kasutatud materjalid (autori koostatud)

Kood	Riik	Dokumendi nimi
E1	Eesti	Operatiivkaart
E2	Eesti	MuKS
E3	Eesti	Siseministri määrus nr 17
CE	Euroopa	CFPA Europe
E4	Eesti	Juhend mälestise omanikule operatiivkaardi täitmiseks
E5	Eesti	Päästeseadus

Küsimustik (Lisa 1) koostati mälestiste kaitsega seotud isikutele, et kaardistada mälestiste kaitse hetkeolukorda. Valimis olid Päästeameti ja Muinsuskaitseameti töötajad, kelle koostööst sõltub eelkõige (Järvamaa) mälestiste kaitse tulesündmuse korral: (1) Järvamaa korrapidamisgrupi operatiivkorrapidajad ja (2) Muinsuskaitseameti Järvamaa nõunik, (3) kahe viimase Eestis toimunud suurema mälestistega seotud tulekahjul (nt Liiva kalmistu kabel (Einmann, 2018) ja Kuusalu pastoraat (Mihelson ja Kangro, 2014)) päästetöid juhtinud operatiivkorrapidaja. Küsimustik saadeti ka mõlema kiriku omanikule/operatiivkaardile kantud kontaktisikule, kellel on seadusest tulenev kohustus operatiivkaardi koostamine. Lõputöö autorile edastasid oma vastused mõlema objekti kontaktisikud, valitud kuuest operatiivkorrapidajast vastas küsimustikule kolm, Muinsuskaitseameti Järvamaa nõunik, MKA kunstipärandi valdkonna juht ja MKA kunstipärandi nõunik edastasid ühisvastuse (Tabel 3). Samuti sai autor vastused nii Türi, kui ka Käru kiriku valdajalt.

Tabel 3. Küsimustikule vastanud (autori koostatud)

Kood	Asutus	Ametikoht
V1	Päästeamet	Operatiivkorrapidaja
V2	Päästeamet	Operatiivkorrapidaja

V3	Päästeamet	Operatiivkorrapidaja
V4	Muinsuskaitseamet	Muinsuskaitseameti Järvamaa nõunik, MKA kunstipärandi valdkonna juht ja MKA kunstipärandi nõunik
V5	Türi Püha Martini kirik	Kontaktisik
V6	Käru kirik	Kontaktisik

Alljärgnevalt annab autor ülevaate töös kasutatud meetoditest. Kultuuripärandi tulekaitsevõimekuse analüüsimiseks Järvamaa kirikute näitel on rakendatud kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kvalitatiivset uurimismeetodit on raske üheselt sõnastada (Laherand, 2008, lk 15; Õunapuu, 2014, lk 52), mistõttu esitab autor käesoleva töö seisukohalt sobiliku definitsiooni ning kirjeldab üksikhaaval rakendatavaid meetodeid. Kvalitatiivne uurimistöö arvestab konkreetsete olukordadega, tõlgendab materjali praktilisel viisil ning kasutab uurimisväljal saadud vaatluste tulemusi, intervjuusid jt meetodeid, et muuta uuritav objekt/teema nähtavaks (Denzin & Lincoln, 2004, p. 3 refereeritud Õunapuu, 2014, lk 53). Käesolevas töös on rakendanud (1) juhtumiuuringu meetodit, (2) vaatlust, (3) dokumendianalüüsi ja (4) avatud küsimustega küsimustikke.

Juhtumiuuringute lahendamine püstitatud uurimisküsimuste (kuidas?) lahkamiseks on kõige sobilikum meetod (meetodi kirjeldus vt: Yin, 1994) kuna (1) võimaldab teemat avada piisavalt detailselt ning (2) lubab kultuurimälestiste tulekaitsevõimekuse analüüsimisel kasutada mitmesuguseid allikaid (Yin, 1994, p. 13). Teiseks rakendab autor töös vaatlust, mille käigus inspekteerib autor analüüsitavaid objekte Järvamaa muinsuskaitse spetsialistiga, et kaardistada kõik kaitsealused objektid ning (3) vastavalt peatükis 1 välja toodud kriteeriumitele tuleohutuse seisukohalt olulised aspektid.

Käesolevas töös kasutatakse Uwe Flick'i (2009, p. 222) klassifikatsiooni kohaselt **süsteematilist vaatlust**. Vaatlus valiti, kuna see võimaldab objektidest saada hea ja kiire ülevaate nende loomulikust keskkonnas; samas ei ole vaatluse peamine oht – vaatleja kohalolek häirib või lausa muudab sündmuse loomulikku kulgu (Laherand, 2008, lk 226) – kehtiv siinse töö kontekstis, kuna uuritakse objekte ja nende kaitset, mitte aga tulesündmust ennast ja selles toimetavaid/toimivaid/käituvaid päästemeeskondade liikmeid. Süsteematiliseks muudab vaatluse tõik, et iga objekti kohapealsel vaatlemisel lähtuti etteantud küsimustest.

Kolmanda uurimismeetodina kasutatakse **dokumendianalüüsi**, kuhu kaasatud dokumendid on välja toodud Tabelis 2. Dokumentidena peetakse silmas kirjalikke ülestähendusi (mitte visuaalseid nagu foto; Laherand, 2008, lk 258). Lisaks analüüsitakse kirikute operatiivplaane, küsides millist infot need päästjate jaoks sisaldavad ja kas sellest piisab mälestise edukaks päästmiseks tulesündmuse korral.

Uurimistöö küsimustele vastamiseks koostas autor kvalitatiivse **küsimustiku** (Lisa 1), millele vastas uurija poolt valitud valimi osa (vt Tabel 3). Küsimustikus kasutati avatud lõpuga küsimusi ning neile saadud vastused sisaldavad hinnanguid, kirjeldusi ja arvamusalvusi (Õunapuu, 2014, lk 159). Saadud vastuste analüüsimiseks süstematiseeris ja koondas autor need kategooriatesse, mis on esitatud Tabelis 4.

Tabel 4. Küsimustiku küsimused ja nende vastavus uurimisküsimustele (autori koostatud)

Uurimisküsimus	Esitatud küsimused
Millised on erinevate osapoolte (omanik, MKA, pääste, KOV) ennetavad tegevused seoses mälestiste kaitsmisega päästesündmuse eest?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millised on mälestise kaitsmise võimalused praegusel hetkel? 2. Millised hetke võimalused on altarimaali, kantsli, orel katmisel? 3. Milliseid vahendeid on võimalik kasutada? Kui palju on vaja inimressurssi esemete evakueerimisel/kaitsmisel? 4. Kuidas kaitsta mälestist põlengu-, suitsu-, veekahjustuste eest? 5. Millised on olemasolevad evakueerimise võimalused (inimressurss, esemed)? 6. Kas ja milliseid tulekahjuga seotud õppuseid/harjutusi on mälestisel seni läbi viidud? Millal viimati? 7. Milliseid lahendusi pakute välja mälestise kaitsmiseks/evakueerimiseks? 8. Milliseid vahendeid (inimressurss/abivahendid) on võimalik kaitsmiseks/evakueerimiseks kasutada? 9. Nimeta ja hinda hoonest tulenevaid riske (milliste õnnetuste tõenäosus suurem/mis võiks juhtuda?)
Millised on erinevate osapoolte rollijaotus ja tegevused mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millised on objekti omaniku, Muinsuskaitseameti, päästemeeskondade ülesanded päästesündmuse korral? 2. Millist infot vajaksid lisaks? 3. Millisena näed päästetegevust õnnetuse korral, kui esemeid on võimalik kaitsta/evakueerida? 4. Millised on omaniku, päästemeeskonna, Muinsuskaitseameti ülesanded?
Kas ja kuidas aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa mälestise tarvis koostatud operatiivkaart?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millist informatsiooni on võimalik hetkel kasutada tulemusliku päästetöö läbiviimiseks? 2. Millist infot on võimalik saada operatiivkaardilt? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on? 3. Millist infot on võimalik saada hoone plaanilt? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on? 4. Millist infot on võimalik saada esemete nimekirjast? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on?
Kas ja kuidas muuta operatiivkaardil sisalduvad	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millele on veel oluline tähelepanu pöörata, et mälestise kaitse oleks tulemuslikum?

infot, et päästesündmuse lahendamise tulemuslikum?	
--	--

Käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks on sõnastatud neli uurimisküsimust. Esimene on suunatud erinevate osapoolte ennetavatele tegevustele mälestiste kaitsmisel. Teine uurimisküsimus annab ülevaate erinevate osapoolte rollijaotusest ja koostööst. Kolmas uurimisküsimus uurib, mil moel aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa hetkel kasutuses olev operatiivkaart. Neile uurimisküsimustele vastuste saamiseks analüüsis autor teooriaosas vaadeldud teadusartikleid, viis koos Muinsuskaitseameti nõunikuga läbi osalusvaatluse valitud objektidel, analüüsis operatiivkaartidel leiduvat infot ning koostas küsimustiku hetkeolukorra kaardistamiseks. Vastuste leidmiseks ühendatakse erinevad uurimismeetodid ja teooria, tulemuste analüüsi järgselt tehakse järeldused ja ettepanekud.

Tabel 5. Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutatavad uurimismeetodid (autori koostatud)

Uurimisküsimus	Uurimismeetod
1. Millised on erinevate osapoolte (omanik, MKA, pääste) ennetavad tegevused seoses mälestiste kaitsmisega päästesündmuse eest?	1.1 Teooria analüüs 1.2 Dokumendianalüüs 1.3. Küsimustik 1.4. Vaatlus
2. Millised on erinevate osapoolte rollijaotus ja tegevused mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral?	2.1 Teooria analüüs 2.2 Dokumendianalüüs 2.3. Küsimustik
3. Kas ja kuidas aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa mälestise tarvis koostatud operatiivkaart?	3.1 Küsimustik 3.2 Vaatlus 3.3. Teooria 3.4. Dokumendianalüüs
4. Kas ja kuidas muuta operatiivkaardil sisalduvad infot, et päästesündmuse lahendamine oleks tulemuslikum?	4.1 Teooria analüüs 4.2 Küsimustik

Töös esitatud küsimustele vastamiseks on valitud kaks Järvamaa kirikut ning nendes olevad vallasmälestised. Vaatluse, küsimustiku vastuste ning dokumendianalüüsi abil püüab autor leida vastuseid meie kultuuripärandi efektiivseks kaitseks tulesündmuse korral.

2.2. Süstemaatilise vaatluse tulemused

2019. aasta suvel kaardistas lõputöö autor koos MKA maakonna nõunikuga valimiks olevaid kirikuid vastavalt teooria peatükis nimetatud kriteeriumidele. Vaatluseks koostas autor tabeli vastavalt Marrion'i (2016) tegevuspõhisele lähenemisele, eesmärgiga koguda infot hoone ja selle

osade, tulekahju kaitsetasemete, omaniku eeltegevuse ning mälestiste kaitsevõimaluste kohta. Lisaks allolevale tabeli teemadele kirjutati vabakäeliselt üles ka muud olulised tähelepanekud.

Tabel 6. Marrion'i (2016) järgi Türi ja Kärü kirikute hindamine (kaks esimest punkti) (autori koostatud).

	Türi Püha Martini kirik	Kärü kirik
Hoone/konstruksioonid	Ehitismälestis (reg. nr 15123), kandvad konstruktsioonid kivist (TP1 hoone); suletud netopind 441,2 m ² , maht 6935 m ³ , kõrgus 45 m	Puitehitis (TP3 hoone), kirik ise ei ole mälestis; suletud netopind 308,6 m ² , maht 1796 m ³ , kõrgus 32 m
Infrastruktuur (vesi, elekter)	Hoones olemas elekter (elektrikilp käärkambris), tsentraalne vesi.	Hoones olemas elekter (elektrikilp oreilirõdul)
Teave omaniku kohta	EELK Türi Püha Martini kogudus (Teet Hanschmidt, tel: 5146590)	EELK Kärü kogudus (Teet Hanschmidt, tel: 5146590)
Vesivarustuse eripärad (nt jäätumine)	Vesivarustus hea – hüdrandid 150-200 m, tehisjärv 500 m	Asub väikese jõe kaldal (külmadega vee hankimine raskendatud), paisjärv 500 m
Hoone funktsioon	Jumalateenistused pühapäeviti; matused; kontserttegevus	Jumalateenistused iga kuu neljandal pühapäeval; kontserttegevus
Ehituslikud eripärad/tule ennetus	Kirik (13. sajand) on peamiselt ehitatud paekivist, fassaad krohvitud ja värvitud. Siseseinad samuti kivist. Teenistussaal on suur hulk kergesti süttivat ja põlengu arengut soodustavat põlevmaterjali (kuiva ja madala niiskussisaldusega puit), teenistussaali iseloomustab suur pindala ja ruumala. Kirikutorn on puitkonstruktsioonidest ehitatud kandetaladel. Juurdepääs pööningule ainult kirikutorni kaudu. Kuna kirik on ehitatud ajal, mil praegused ehitusnormid ei kehtinud ja tuletõkkeseksioonid puuduvad, levib tuli tulekahju korral kiiresti.	Kirik (1860. a) lihtne puukirik (kandvad konstruktsioonid, seinakattematerjal ja katus puidust), tulekahju korral levib tuli kiiresti.
Väärtuslikud esemed	Kirik ise on ehitismälestis, lisaks kunstimälestised (45 tk): altar, pingistik, kroon- ja seinalühtrid, kantsel, oreliprospekt, tornikellad, ristimisvaagen, küünlajalad, karikad, ristimise raamat ning kihlusekuulutuse- ja laulutuse raamat, kirikuaias asuvad ratasristid. Mälestiste nimekirja ja asukoha kirjeldust kohapeal olemas ei ole.	Erinevad kunstimälestised (25 tk), n: ristimisvaagen, veinikarikas, küünlajalad, toolid, kroon- ja seinalühtrid, krutsifiks, oreliprospekt, harmoonium, kantsel, altarisein, altarimaal. Mälestiste nimekirja ja asukoha kirjeldust kohapeal olemas ei ole.

Inimressurss (väljaõpe/tegevused)	Esmane kustutamine käsikustutitega ja PÄA teavitamine, muid ülesandeid personalile määratud ei ole	Personalile eraldi ülesandeid määratud ei ole
Tulekustutamise ressurss	Automaatsed kustutamise ja avastamise seadmed puuduvad. Käsikustutid olemas vastavalt nõuetele. Vahendid mälestiste katmiseks ja kaitsmiseks või evakueerimiseks puuduvad.	Automaatsed kustutamise ja avastamise seadmed puuduvad. Käsikustutid olemas vastavalt nõuetele. Vahendid mälestiste katmiseks ja kaitsmiseks või evakueerimiseks puuduvad.
Õnnetustele reageerija	Päästekomando 500 m kaugusel, järgmised komandod 15 km ja 30 km. Lähim redel- või tõstukauto 60 km.	Päästekomandod 20 km, 27 km ja 32 km kaugusel. Lähim redel- või tõstukauto 80 km.
Operatiivkaart	Olemas	Olemas

Tabelist 6 nähtub, et mälestise kaitsmise seisukohalt on olulisemad erinevused hoone ehitusmaterjal ning kaugus päästemeeskondadest. Türi kirik asub komandoga samal tavalal ning ehituslikest eripäradest tulenevalt peab tulele paremini vastu, kui päästemeeskondadest kaugel asuv Kärü puitkirik. Põlengu algstaadiumis või väiksemõõtmeliste tulekahjude kustutamiseks on kirikutes olemas pulberkustutid, kuid mälestiste kaitsmiseks ja katmiseks ei ole kummalgi hoonel vahendeid varutud. Operatiivkaardid on koostatud ja PÄA poolt kinnitatud, kuid määrusest tulenevale kohustusele vaatamata ei ole seda paigutatud päästemeeskonna sisenemisteele, võimalikult sissepääsu lähedale asuvasse hõlpsasti avatavasse ja vastavalt märgistatud kappi (SM, 2017). Ka puudusid hoone ruumiplaan või skeem hoone infoga.

Lisaks on oluline välja tuua Türi ja Kärü kirikut puudutavana järgnevad tähelepanekud:

- Päästemeeskondade sisenemine kirikusse, kui ukсед ei ole avatud – Türi kiriku puhul on oluline muinsuskaitse seisukohast väärtuslike uste ja akende seisukorra säilitamine. Kui õnnetus peaks juhtuma ajal, mil peauks on lukus ning kontaktisikut ei ole võimalik kätte saada, oleks olulise infona vaja välja tuua, et võimalusel siseneda käärkambri kaudu. Lisaks hinnalisusele on väljapoole avanevad ukсед, erinevalt käärkambri omast, seestpoolt turvatud prussidega, mis raskendavad nende avamist. Kärü kiriku puhul tuleks peaukse lahtimurdmisele eelistada selle eest tõstmist või tagumise ukse kaudu sisenemist.
- Türi kiriku katusealune ning torni puitkonstruktsioon on väga tuleohtlik ja ligipääs keeruline – torni ja pööningule pääseb vaid hoonest seest, ukсед ja trepid päästevarustusega liikumiseks kitsad.

2.3. Dokumendianalüüsi tulemused

Käesolevas alapeatükis annab autor ülevaate dokumendianalüüsi tulemusest. Dokumentidest otsiti infot järgmiste kategooriate osas: omaniku ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel (Tabel 8), MKA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel (Tabel 9), PääA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel (Tabel 10), osapoolte rollijaotus ja tegevused päästesündmuse ajal (Tabel 11) ning operatiivkaardil oleva info vastavus teoorias kajastatud riskianalüüsile (Tabel 12).

Tabel 7. Kategooriad dokumendianalüüsis (autori koostatud)

Kategooria	Käsitlev teema
Kategooria 1	Omaniku ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel
Kategooria 2	MKA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel
Kategooria 3	PääA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel
Kategooria 4	Osapoolte rollijaotus ja tegevused päästesündmuse ajal
Kategooria 5	Operatiivkaardil oleva info vastavus teoorias puudutatavale riskianalüüsile

Tabel 8. Kategooria “Omaniku ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel” ülevaade (dokumendianalüüsi põhjal autori koostatud)

Kategooria 1 Omaniku ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel	Riskide hindamine (CE, E4) Korrektne dokumentatsioon (CE) Operatiivkaardi koostamine (E3, E4) Tulekahju vältimine (CE) Tulekahju leviku tõkestamine (CE) Töötajate koolitamine (CE) Koostöö PääAga (CE, E3, E4)
--	---

Kõige esimene ja olulisem samm omanikule on objekti riskide hindamine – sellele tuginedes saab valida, koostöös vastavate spetsialistidega, sobivaimad lahendused tuleohutuse ning põlengu avastamise ja kustutamise tagamiseks. Tuleohutusala tegevuse jälgimiseks ja hindamiseks on vajalik koostada korrektne dokumentatsioon. Omaniku ennetavate tegevuste eesmärgiks peab olema tulekahju tekkimise võimaluste vähendamine ning põlengu leviku tõkestamine- seda on oluline jälgida ka personali koolitamisel. Hoone omanik koostab operatiivkaardi ja esitab selle kooskõlastamiseks Päästeametile, et päästesündmusele reageerijatel oleks päästetöö läbiviimiseks olemas esmane info hoone kohta. Omanik peab koostama päästejuhised erinevate õnnetuste jaoks. Päästjate töö tõhustamiseks on oluline eelnev koostöö kohaliku komandoga objektiga tutvumiste ja õppuste näol.

Kokkuvõtvalt võib öelda, pea kõik teooria peatükis välja toodud mälestise kaitsmise tegurid: riskide hindamine (vt käesolev töö, lk 16), korrektne dokumentatsioon (vt käesolev töö, lk 19), tule leviku vältimine ja tõkestamine (vt käesolev töö, lk 20) kajastuvad ennetavate tegevustena ka omaniku ülesannetes ning oluline on koostöö päästjatega (vt käesolev töö, lk 22–24).

Tabel 9. Kategooria “MKA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel” ülevaade (dokumendianalüüsi põhjal autori koostatud)

Kategooria 2 MKA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel	Kultuuripärandi säilitamine ja kaitsmine (MuKS) Omaniku nõustamine (E4)
--	--

Kuna kaitse alla võetud kultuuriväärtusega asi esindab Eesti kultuuripärandi väärtuslikku osa ning selle säilitamise kohustus tuleneb rahvusvahelisest lepingust, on kultuuripärandi säilitamiseks ja mitmekesisuse tagamiseks MKA ülesandeks mälestiste ja neid ümbritsevate kultuuriväärtustega keskkondade kaitsmine ja säilitamine. Mälestiste säilitamisel ja kaitsmisel lähtub MKA ettevaatuspõhimõttest, mille järgi kõik tegevused peavad vähendama mälestiste hävimise võimalust ning toetama väärtuste säilimist. MKA maakonna nõunikud nõustavad vajadusel omanikku operatiivkaartide täitmisel ja eeltegevuste planeerimisel ning jälgivad objektil tehtavaid ehitus-, remont-, konserveerimis- ja remonttöid, et neid kavandades ja teostades lähtutakse autentsuse ja terviklikkuse säilitamise põhimõttest. Operatiivkaardi juurde soovituslikult lisatava nimekirja koostamisel on omanikule abiks MKA kunstipärandi nõunik.

Seega on MKA peamisteks tegevussuundadeks järelevalve ja nõustamine mälestistega seotud objektidel ning omaniku nõustamine eeltegevuste korraldamisel.

Tabel 10. Kategooria “PäA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel” ülevaade (dokumendianalüüsi põhjal autori koostatud)

Kategooria 3 PäA ennetavad tegevused mälestise kaitsmisel	Operatiivkaardi kooskõlastamine (E4) Omaniku nõustamine (E4, CE) Järelevalve (E5) Tutvumine hoonega (CE) Päästetööde planeerimine (CE)
--	--

Operatiivkaardi koostamisel küsimuste tekkimise korral saab omanik pöörduda PäA kohaliku korrapidamisgrupi operatiivkorrapidaja poole. PäA ülesandeks on ka omaniku poolt kooskõlastamiseks esitatud operatiivkaardi läbivaatamine ning korrektselt täidetud kaardi kinnitamine või puuduste likvideerimiseks selle omanikule tagastamine. PäA teostab objektil järelevalvet TuoS sätestatud tuleohutuse tagamiseks ettenähtud nõuete täitmise üle.

Eduka päästetöö aluseks on hoone iseärasuste tundmine. Omanikul on soovitatav teha kohaliku komandoga koostööd, et päästjatel oleks vajalik varustus põlengu likvideerimiseks ja mälestiste kaitsmiseks või evakueerimiseks ning teadmised päästmisega kaasneva võivatest lisakahjustustest – päästjaid tuleb koolitada päästetöödeks ajaloolistes hoonetes. Soovitatav on päästjaid kaasata õppustele. Päästjad peavad koos omanikuga planeerima päästetehnika ligipääsu ning tutvuma vesivarustuse võimalustega.

Tabel 11. Kategooria “Osapoolte rollijaotus ja tegevused päästesündmuse aja” ülevaade (dokumendianalüüsi põhjal autori koostatud)

Kategooria 4 Osapoolte rollijaotus ja tegevused päästesündmuse ajal	Külastajate evakuatsioon: a) omanik (CE), b) PÄA (E5) Mälestiste evakuatsioon: omanik (CE) Mälestiste kaitsmine: omanik (CE) Päästetööd: a) omanik (CE), PÄA (E5) Koostöö (CE, E5)
--	--

Päästjate saabumiseni on omaniku (personalil) vastutada külaliste evakuatsioon, kokkulepitud ja eelnevalt koolitatud tegevuste abil saab omanik võimalusel piirata ja kustutada põlengut ning kaitsta ja evakueerida mälestisi. Omanik annab päästetööde juhile infot objekti kohta.

PTJ määrab päästeülesande vastavalt kättesaadavale informatsioonile ning päästetööde (inimeste ja mälestiste päästmine ning evakueerimine; põlengu kustutamine) teostamine. Olulise teabe hankimiseks on sündmuskohal vaja teha koostööd omaniku või MKA esindajaga, samuti on info leidmiseks võimalik kasutada operatiivkaarti või päästetehnikat juhiseid õnnetuste lahendamiseks.

Tabel 12. Kategooria “Operatiivkaardil oleva info vastavus teoorias puudutatavale riskianalüüsile” ülevaade (dokumendianalüüsi põhjal autori koostatud)

Kategooria 5 Operatiivkaardil oleva info vastavus teoorias puudutatavale riskianalüüsile	Andmed ehitise kohta (E4, E3) Andmed tuleohtuspaigaldiste kohta (E4, E3) Muud olulised andmed (E4, E3) Väärtuslike esemete loetelu (E4) Riskianalüüs (E4)
---	---

Operatiivkaardilt saab PTJ päästetegevuse planeerimiseks ja hoonega eripäradega tutvumiseks infot (1) ehitise üldiste andmete kohta – kasutusotstarve, ruumide asukoht ja kasutusviis, tuleohtusklass, korruste arv ning kõrgus maapinnast. (2) tuleohtuspaigaldiste olemasolu ja keskseadme asukoht, (3) muu oluline info – lisaohud, elektritoide, veevõtukoht, evakueeritavate kogunemispunkt, kontaktisiku andmed, muud täpsustused ning kaitsmist vajavad esemed ja nende asukoht hoonetes.

Objekti lisaohutude kaardistamiseks on omanikul soovitatav koostada riskianalüüs, kuhu märgitakse hoonet ja mälestist ohustavad tegurid ja nende mõju võimalik vähendamine ja ennetamine, näiteks vandalismiakt, tulekahju, varing, ehitise ümbrusest tingitud ohud jne.

Väärtuslike esemete loetelu koostamisel on soovitatav mälestised lisada olulisuse järjekorras. Loetelus fikseeritakse (1) mälestise nimetus, (2) inventari- või registrinumber, (3) materjal, (4) täpne asukoht ning (5) foto.

Väärtuslike esemete loetelu ja riskianalüüsi ei esitata PÄAle. Seega on suur osa olulisest infost PTJile kätte saadav vaid kontaktisiku kaudu- kui ta viibib sündmuskohal ning eelmainitud nimekirjad on kaasa võetud.

Dokumendianalüüsist saab kokkuvõtvalt järeldada, et mälestiste kaitsmiseks valikud eeltegevused on osapooltel (omanik, MKA, PÄA) olemas ja üldjoontes kattuvad teooriapeatükis nimetatud ennetavate teguritega (vt käesolev töö 1. peatükk). MKA roll eeltegevusena on kõige üldisem – mälestiste kaitsmise ja säilitamise tagamine, omaniku nõustamine ja toetamine tema tegevuses ning päästesündmusel oluline koostööpartner. PÄA eeltegevused on samuti pigem omanikku toetavad ja nõustavad – nii operatiivkaardi koostamisel, kui objekti riskihindamisel ja päästetegevuste ning ressursside planeerimisel. PÄA rollina lisandub veel tuleohutuslane järelevalve objektil ja õppustel osalemine. Suurim ja olulisim roll lasub nii teooriaosast, kui ka dokumendianalüüsist tulenevalt objekti omanikul: riskide hindamine, tulekahju vältimine, korrektne dokumentatsioon ja hoone kohta olulise info kokkupanemine (nt operatiivkaart, väärtuslike esemete loetelu), personali koolitamine, koostöö MKA ja PÄAga õnnetuse ennetamisel.

Päästesündmuse lahendamine on PÄA ülesanne – inimeste ja esemete päästmine ning kaitsmine, põlengu kustutamine, päästesündmuse likvideerimine. Päästetegevuse otsustavate suundade määramisel on oluline koostöö tegemine MKA ja omanikuga – info hankimine ohtude, hoone ja mälestiste kaitsmise ja prioritseerimise, eesmärkide püstitamisel. Dokumentidest leiab ka omaniku ülesandeid päästetegevuse korraldamiseks objektil enne päästemeeskondade saabumist – inimeste ja vara evakueerimine, põlengu leviku piiramine ja kustutamine.

Dokumendianalüüs kaardistas ka operatiivkaardil leiduvat infot – olulised valdkonnad on välja toodud ning tähelepanu on pööratud ka soovituslikule lisamaterjalile (riskianalüüs, väärtuslike esemete loetelu). Samas tuleb tõdeda, et operatiivkaardile kantavad andmed on üldised ja

mõeldud igat tüüpi operatiivkaardi kohustuslikule hoonele. Et aga päästesündmuse lahendamine mälestistega seotud objektidel oleks edukas, vajab PTJ mälestise evakueerimiseks ja kaitsmiseks planeeritavate tegevuste määramiseks spetsiifilisemat infot.

2.4 Küsimustiku tulemused

Küsimustiku koostamise eesmärgiks oli kaardistada valimis olevatel objektidel kokku saavate erinevate osapoolte hinnangud hetke olukorrale ennetavate tegevuste ja päästesündmuse korral. Vastuste analüüsimiseks lõi lõputöö autor kategooriad ja koodid. Kategooriatega määratletakse, millist infot autor küsimustiku koostamise

l on otsinud ja koodid aitavad saadud informatsiooni süstematiseerida.

Tabel 13. Kategooriad (autori koostatud)

Kategooria nr	Käsitlev teema
Kategooria 1	Ennetavad tegevused
Kategooria 2	Mälestiste kaitsmise võimalused
Kategooria 3	Mälestiste evakueerimine ja katmine
Kategooria 4	Osapoolte ülesanded päästesündmusel
Kategooria 5	Info kogumine
Kategooria 6	Ettepanekud

Küsimustikuga kaardistati päästesündmuse korral kokku puutuvate ametkondade spetsialistide (Päästeamet – operatiivkorrapidaja) hinnangud mälestiste kaitsmise hetkeseisule. Samuti sooviti kaardistada, milliseid tähelepanekuid ja ettepanekuid mälestiste kaitsmisel esitavad päästetööde juhi rollis olevad operatiivkorrapidajad ning mälestise kaitse eest vastutav Muinsuskaitseameti nõunik ning millisena näeb päästetööde lahendaja Muinsuskaitseameti rolli päästesündmusel ning vastupidi. Valdavalt vastati küsimustele siiski üldist pilti silmas pidades ning konkreetselt valimit puudutavat tagasisidet oli vähem. Illustreerivad tsitaadid on avaldatud muutmata kujul.

Tabel 14. Kategooria “Ennetavad tegevused” ülevaade (autori koostatud)

Kategooria 1 Ennetavad tegevused	Tuleohutuspaigaldiste (piksekaitse, signalisatsioonisüsteem) olemasolu (V4) Riskide teadvustamine (V1, V4, V6) Ohusituatsioonide kaardistamine (V4) Objekti eripäradega arvestamine (V4)
---	---

	Vajadus tutvumisõppuste järele (V1, V2, V4)
--	---

Küsimustiku koostamisel oli töö autori eesmärgiks kaardistada erinevate osapoolte tegevusi ning üldist valmisolekut päästesündmuse lahendamiseks. Riskide teadvustamine on eeltegevuste planeerimise aluseks, seetõttu paluti vastajatel nimetada ja hinnata võimalikke valimiks olevaid hooneid puudutavaid riske. Enim mainiti kõrgustest kukkuvaid esemeid (kirikutorn, kirikukell), aga ka lahtise tule kasutamine ning küttekollete ohutust, kustutussüsteemi puudumist ja Kärü kiriku puhul ka puitkonstruktsiooni. Tõsist ohtu võib kirikutele põhjustada ka tugev torm, konstruktsioonide amortiseerumine, elektrisüsteemi rikked, hooletus restaureerimis- ja ehitustöödel. Objektil on oluline läbi mõelda, kas ja kus on oht tule- ja veekahjustuste tekkimiseks. Päästetööde poolelt mainiti kõrgustes töötamise ja ligipääsemise keerukust. Eeltegevusena on toodud välja ka objekti eripäradega arvestamise vajadus tuleohutuspaigaldiste (nt piksekaitse, signalisatsioonisüsteem) valikul: *“Esmane kaitsevahend on kindlasti mälestisel (kirikuhoonel) piksekaitse ning toimiv signalisatsioonisüsteem. Sealjuures signalisatsioonisüsteemi paigaldamisel tuleks kasutada erilahendusi, et andurid oleks ligipääsetavad ja hooldatavad ning ei reageeriks niiskusele (ei tohiks kõrge õhuniiskuse korral anda häireteadet).”* – V4. Tuleohutuspaigaldiste puhul on probleemiks ka see, et tellija ei oska detailselt õigeid lahendusi nõuda ning pakkujad teevad tihti ekstreemsetes oludes asuvatele objektidele mitte sobivaid standardlahendusi.

Küllaltki tähelepanuväärsed olid ka vastused tutvumisõppuste ja harjutuste kohta: *“Ei tea, et neid oleks üldse olnud.”* – V4, V1. *“Viimati Järvamaal tehti kiriku põlengu õppus 2009 ja see toimus Koerus.”* – V2. Oluline on jälgida ka hoone korrasolekut (nt elektrijuhtmestik) ning vältida riskikäitumist (nt *“mitte jätta küünlaid põlema”* – V6)

Kokkuvõtvalt tuleb nentida, et kuigi küsimustikus puudus konkreetne küsimus eeltegevuste kaardistamiseks, oli võimalik neid vastustest siiski välja lugeda.

Tabel 15. Kategooria “Mälestiste kaitsmise võimalused” ülevaade (autori koostatud)

Kategooria 2 Mälestiste kaitsmise võimalused	Mälestiste evakuatsioon (V1, V2, V5) Mälestiste kinnikatmine (V1, V2, V4, V5) Põlemisgaaside ja suitsu mälestisest eemale hoidmine (V1, V2) Võimalused puuduvad (V6, V5, V4, V2) Esmakustutusvahendid (V6, V5, V4)
---	--

Prioriteet sündmuse lahendamisel peab olema mälestiste kaitsmine. Tulekahju levik tuleb mälestistest eemal hoida, põlemisgaasid akende või katuse kaudu välja juhtida, suits mälestisest eemale suunata. Põlengu-, suitsu- ja veekahjustuste vältimise võimalusteks on mälestiste evakueerimine hoonest või nende kinni katmine. *“Olenevalt konkreetse objekti mõõtmetest ja ligipääsetavusest saaks kustutustööde ajaks (kui näiteks katuse põlengut kustutatakse) altari, kantsli ja oreli katta presendiga, et vältida kustutustööde ajal veekahjustusi.”* – V4.

Väiksemate põlengute kustutamiseks või põlengu algstaadiumis leviku piiramiseks enne päästemeeskondade saabumist on kirikutes olemas käsikustutid või *“Kõige käepärasem ja kustutamise käigus tekkivaid kahjustusi ära hoidev abivahend võiks kirikusaalis olla kustutustekk, mida saab kasutada lokaalse (nt küünlast tekkinud) põlengu kustutamisel.”* – V4

Kuigi vastajad teavad mälestiste kaitsmise võimalusi, tunnistavad nad, et vahendid mälestiste kaitsmiseks (katmiseks) puuduvad. Kirikutes vastavad vahendid puuduvad ja loodetakse päästjate varustusele, kuid ka päästesündmusele esmareageerijate varustuse hulgas ei ole suuremõõtmeliste mälestiste kaitsmiseks abivahendeid. *“Present peaks sellisel juhul olema kas kustutusauto peal või kustutustööde ajal kiiresti kättesaadav muul moel”* – V4, *“...hetkel kiiresti kaitsmisvahendeid ei ole.”* – V2

Vastustest tuleb selgelt välja vajadus mälestise kaitsmise abivahendite järele.

Tabel 16. “Mälestiste evakueerimine ja katmine päästesündmuse korral” ülevaade (autori koostatud)

<p>Kategooria 3 Mälestiste evakueerimine ja katmine päästesündmuse korral</p>	<p>Väiksemate esemete evakueerimine (V4) Abivahendite ja inimressursi vajadus (V4, V2, V1, V6) Piisav päästeressurss (V2, V1) Planeeritud tegevused (V2)</p>
--	---

Evakueerimise võimalused on vaja juba päästesündmusele eelnevalt läbi mõelda: **(1)** kiirelt ja lihtsamalt evakueeritavad mälestised (nt raamatud, altaril olevad esemed, ikoonid jne) *“Õigeusu kirikutes on võimalik ka ikonostaasilt ikoone jm eraldi välja võtta – seal on väiksemamõõdulisi esemeid rohkem, mida saab evakueerida.”* – V4, **(2)** erivahendite ja lisaressursi vajadus (n: Türi kiriku pingistik) *“Kahjuks arvan, et keegi ei tule selle peale, et kaasa võtta BFC rokla, seega jääb vaid käsitsi evakuatsioon.”* – V1, **(3)** planeeritud evakuatsioonitee *“Evakueerimise võimalused on igas hoones ette nähtud, kus tuleb liikuda ja millistest ustest välja saab.”* – V2

Päästesündmuse lahendamisel kirikus on oluline piisava päästeressursi kaasamine. Suuremõõtmelised esemed üldjuhul evakueeritavad ei ole ja vajavad seetõttu kaitsmist tule-

suitsu- ja veekahjustuste eest. Väiksemad esemed on võimalik põlevast hoonest välja tuua. Paralleelselt võib olla veel vajadus ka inimeste päästmiseks ja kustutustööde läbiviimiseks – seetõttu on sündmusele vajalik alarmeerida päästemeeskondasid vähemalt 3. väljasõiduastme järgi.

Evakueerimist hoonest teostavad päästemeeskonnad, kuid vastajad leiavad, et võimalik on kasutada ka vabatahtlikke: *“Evakueerimisel saavad osaleda kohalikud inimesed ja vabatahtlikud kui põlengu staadium seda võimaldab.”* – V4, *“Inimressursi osas elab kirikust 500 meetri raadiuses 5–6 koguduseliiget”* – V5, *“Igapäevaselt on kohal 1 inimene, usun siiralt, et vajadusel tuleb appi see, kes tahab või on läheduses”* – V6

Vastuseid kokku võttes selgub, et kuigi teadmine, mida ja kuidas teha on olemas, jääb puudu mälestise kaitsmiseks vajalikest vahenditest ning inimressurss kõigi tegevuste edukaks toimimiseks võib olla ebapiisav.

Tabel 17. “Osapoolte ülesanded päästesündmusel” ülevaade (autori koostatud)

<p>Kategooria 4 Osapoolte ülesanded päästesündmusel</p>	<p>Omanik ja Muinsuskaitseamet: a) mälestisele juurdepääsu tagamine (V3, V4), b) nõustamine/koostöö (V3, V1, V2, V4) c) mälestiste evakuatsiooni korraldamine (V3), tegevuste ja esemete prioritseerimine (V1, V2, V4), ülesanded puuduvad (V5, V6), objekti seisukorra hindamine (V4) Päästeamet: a) omaniku/MKA teavitamine (V4), b) elude päästmine (V1), c) kahjude minimeerimine (V1), d) päästetööde juhtimine (V4), Tehtud otsuste eest vastutamine (V4), e) operatiivkaardil oleva info kontrollimine (V4), koostöö omanikuga (V6)</p>
---	--

Omaniku roll on info kiiresti kättesaadavaks tegemine- kus väärtuslikud esemed asuvad, mida ja kuidas tuleb kaitsta või evakueerida. Sellega on võimalik vältida teadmatusel kultuuriväärtuse hooletut käsitlemist ja täiendava kahju tekitamist. Omaniku ülesandeks päästesündmuse korral on ka mälestisele ligipääsu tagamine, PTJi nõustamine esemete evakuatsiooni ja ladustamise korraldamiseks ning hoone iseärasuste tutvustamiseks. Omanikud ise endal õnnetuse korral kindlat rolli või ülesannet ei näe: *“Kasutame lihtsat „ talupojamõistust“. Otseseid õppusi läbi pole viinud, kuid meil on palju kirjandust, millest oleme tarkusi ammutanud.”* – V6

MKA olulisust nähakse samuti PTJi nõustamises mälestiste prioritseerimisel, mida kaitsta või võimalusel evakueerida, et päästemeeskonnad ei tekitaks oma tegevusega teadmatusel lisakahjustusi mälestisele: *“Muinsuskaitseamet – eelkõige mälestistele ligipääsu tagamine, esemete evakuatsiooni ja ladustamise korraldamine ja nõustamine ning valve korraldamine.”* –

V3. Ka on oluline objektide seisukorra hindamine ning vajadusel hoiutingimuste ja korrastustööde osas toetamine.

PäA juhib päästesündmuse lahendamist – kogub objektipõhist ja mälestisi puuduvat infot omanikult või MKA esindajalt, teostab päästetöid hoones sees (inimeste päästmine, põlengu kustutamine, mälestiste katmine ja evakueerimine) *“Päästemeeskond vastutab sündmuse ajal kustutustööde juhtimise ja tehtud otsuste eest. Samuti peab üle kontrollima, et operatiivkaardil olev info on piisavalt informatiivne ja vastab tegelikule olukorrale.”* – V4

Vastuseid kokkuvõtvalt tuleb tunnistada, et kõigil osapooltel on koostööpartnerite tegevuste kohta sündmuse lahendamisel oma nägemus ja ootused, reaalsed kokkupuuted ja kogemused koostöö osas siiski puuduvad.

Tabel 18. “Olemasolev info” ülevaade (autori koostatud)

Kategooria 5 Info kogumine	Operatiivkaart (V4, V1, V2, V5) Omaniku suuline info (V4) Kultuurimälestiste register (V4) Objekti joonis (V2) Esemete nimekiri (V5, V6, V2)
---	--

Peamiseks infoallikaks päästesündmuse korral on **operatiivkaart**, mis operatiivkorrapidajatele on kättesaadav sülearvuti kaudu ja meeskonna vanematele leitav M-Gis rakendusest. Operatiivkaardilt saab PTJ teavet (1) hoone kontaktisiku, (2) hoone ohtude ja iseärasuste, (3) tulepüsivuse klassi ja (4) hoone mõõtmete kohta (5) ohud, (6) kas on kaitsmist vajavaid esemeid. Operatiivkaardil leiduva info väärtus ei pruugi olla üheselt mõistetav: *“Operatiivkaart on põhiline infoallikas”*- V4, *“Kahjuks, väga üldine info.”* – V1

Operatiivkaardile lisaks saab sündmuse lahendamiseks oluliste tegevuste ja eesmärkide jaoks teavet **hoone plaanilt**, millelt näeb (1) ruumide asetust, (2) ohtude, (3)väärtuslike esemete ja (4) ohtlike ainete asukohta- oluline info, mis on päästjatele vaja enne hoonesse sisenemist edastada. Nii hoone plaan, kui ka operatiivkaart peaksid päästemeeskondade jaoks asuma hoone sissepääsu juures, kuid valimiks olevates kirikutes need nõutud asukohas ei ole: *“Hoone plaan olemas, kuid seni pole ta olnud kättesaadav kõigile. Info kiriku kasutajatele selge, võõrale...?”* – V6. Kui sündmuskohal eelnimetatud infoallikad paber kandjal puuduvad, siis PTJle elektrooniliselt kättesaadava versiooni kasutusmugavus jätab soovida: *“Kontori arvutis on arusaadav, aga M-GIS’is vaatamine ei tundu kõige mugavam olevat.”* – V1.

Esemete nimekirjas on välja toodud kaitse all olevad esemed ja nende asukoht hoones. Hoones asuvate mälestiste nimekiri (liigutatavate objektide puhul mitte tingimata nende asukoht) on leitav ka kultuurimälestiste registrist. Esemete nimekirja olemasolu on teada omanikule ja MKAle, päästjatel kokkupuude sellega puudub: *“Ei ole näinud sellist nimekirja”* – V1, *“Kui kättesaadavad need on, ei oska seda öelda.”* – V2

Mainitud infoallikate puudumisel või kui õnnetusest tingituna ei ole need kättesaadavad, peab vastavasisulise info saama PTJ objekti **kontaktisikult** suuliselt.

Päästesündmuse otsustava suuna ja ülesannete määramisel ning hoone iseärasuste ja ohtudega arvestamisel on PTJle eelmainitud info kättesaadavus määrava tähtsusega.

Tabel 19. “Ettepanekud” ülevaade (autori koostatud)

Kategooria 6 Ettepanekud	MKA teavitamisele suurem tähelepanu (V4) Mälestiste hoolikam käsitlemine (V4) Ehitusinseneride kaasamine sündmusele (V2) Vabatahtlike jm kaasamine mälestise kaitsmiseks/evakuatsiooniks (V1) Kaitsemeetmete täiustamine (V1) PäA ja MKA koostöö arendamine (V4)
---	--

Mälestistega juhtunud õnnetustel jääb info selle toimumisest tihtilugu sündmuskohale pidama ning omaniku või MKA esindajani jõuab see alles meedia vahendusel. Kui omanikku või MKA esindajat ei ole päästetööde ajal sündmuskohal, kannatab mälestiste kaitsmise efektiivsus: *“Nt Piirissaare puhul jõudis info meieni samuti läbi meedia ja see on kahtlemata suur probleem, sest kultuuriväärtuste hooletu käsitlemine (antud juhul teadmatusest, mitte pahatahtlikkusest) võib teha veel täiendavat olulist kahju. Järvamaal viimastest põlengutest nt Väätša mõisa karjalauda ja Tallinna tn 60 endise koolimaja põlengu info mõlemad tulid ajakirjanduse kaudu – Päästeametilt mingit teavet ei edastatud.”* – V4

Koostöö MKA ja PäA vahel vajab ühist edasiarendamist, teadmiste ja oskuste vahetamist ning ühtse tegevuskava loomist: *“Ehk tekib Sul vastuseid kaardistades mingi ülevaade – kus on ühisosa ja kus probleemid.”* – V4. Ka vastused küsimustele näitasid, et mitmed punktid ja tegevused peavad olema kokkulepe – hetkel on need vaid erinevate osapoolte arvamused.

Ettepanekutena mainiti veel (1) ehitusinseneride kaasamine sündmuskohale kandekonstruktsioonide vastupidavuse hindamiseks, (2) kogukonnaliikmete kaasamise ja

ülesannete võimaluste otsimine, (3) päästetööde abivahendite (nt rokla evakueerimiseks) kaalumise, (4) kaitsemeetmete täiustamine.

2.5. Uurimistulemuste analüüs

Käesolev alapeatükk kajastab lõputöö uurimistulemuste analüüsi. Uurimistulemuste analüüsi aluseks on uurimisküsimused (vt käesolev lõputöö, lk 10) ning analüüs aitab eelmainitud küsimustele vastuseid leida.

Esimese uurimisküsimus otsib vastust erinevate osapoolte (MKA, PÄA, omanik) ennetavale tegevusele seoses mälestiste kaitsmisega päästesündmuse eest. Uurimisküsimusele vastuse leidmine põhineb teooriapeatükil ning dokumendianalüüsil, küsimustiku vastustel ja vaatlusel. Teooriapeatükk annab ülevaate ennetavatest tegevustest mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral, dokumendianalüüsist selguvad osapoolte kohustused ja ülesanded ning küsimustik ja vaatlus kaardistavad hetkeolukorda valitud objektidel.

Teooria peatükist jääb läbivalt kõlrama, et mälestise kaitsmise seisukohalt on kõige olulisem eeltegevustele tähelepanu suunamine. Eeltegevustena nimetatakse riskianalüüsi, tegevuspõhist lähenemist, taktikalisi juhiseid, tulekaitsemeetmeid ning osapoolte koostööd (vt käesolev töö, joonis 1, lk 15). Dokumendianalüüs toetab teoorias kirjeldatud nii samade märksõnade nimetamise, kui ka osapooltele pandud kohustuste ja ülesannete vastavusega eeltegevustele. Tähtsaim roll edukaks eeltegevuseks on nii teooriast, kui ka dokumendianalüüsist tulenevalt mälestise omanikul. Omaniku ülesanneteks on nii objektipõhise riskianalüüsi koostamine, tulekaitsemeetmete rakendamine, kui ka tegevuspõhine lähenemine (vt käesolev töö, tabel 9, lk 35). Taktikaliste juhiste väljatöötamisel on oluline teha koostööd nii MKA, kui ka PÄA esindajatega. Küsimustiku eeltegevusi puudutavad vastused näitavad küll teadmisi teoorias ja dokumentides sisalduvast, kuid see ei pruugi tegelikkuses kajastuda. Näiteks on vastustes riskide teadvustamine, ohtude kaardistamine, tutvumisõppuse vajadus küll märgitud, kuid samas selgub ka, et kui riske on hinnatud, siis pigem ülevaatlikult nentides, mitte konkreetsete tegevustena, samuti ei ole kummalgi valitud objektil päästemeeskonnad teadaolevalt käinud objektiga tutvumas. Osapooltel puuduvad täpsed teadmised teise poole (MKA ja omanik vs PÄA) tegevustest, ülesannetest ja rollist mälestise kaitsmisel päästesündmuse korral. Teooriale ja dokumendianalüüsile tuginedes on oluline osapooltel pöörata tähelepanu kõigile teooriapeatükis

välja toodud punktidele – nii iga osapool oma tegevustele ja kohustustele eraldi, kui ka koostöö võtmes.

Teise uurimisküsimuse ülesandeks on tuvastada osapoolte rollijaotus ja tegevused mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral. Kõik kolm uurimismeetodit (teooriaanalüüs, dokumendianalüüs, küsimustik) märgivad olulise tegevusena koostöö päästesündmusel. Päästesündmuse lahendamine on Pää ülesanne, kuid sündmuse lahendamiseks vajalike suundade määramise aluseks on vajaliku info jõudmine PTJni (vt käesolev töö tabel 11, lk 36, tabel 17, lk 41 ja alapeatükk 1.2.3., lk 21). Info jagamisel peavad osapooled koostööd tegema. Teooria peatükis ning dokumendianalüüsis kajastuvad eraldi veel omaniku tegevused inimeste ja varade evakueerimisel ning tulekahju kustutamisel ja piiramisel, samuti MKA tähtsus PTJ nõustamisel prioriteetide määramisel päästetööl. Küsimustikus on samuti eelnimetatud märkimist leidnud, kuid taaskord puuduvad reaalsed kogemused päästesündmuselt, mistõttu võib õnnetuse korral koostöö kvaliteet kannatada, kui selle harjutamist või tegevusjuhiseid osapooled läbi ei ole mänginud. Pää poolelt on edukama koostöö parandamiseks vajalik informeerida või koolitada mälestise omanikku ja MKAd info edastamise protsessist ning teavitada koostööpartnereid, milline info on päästetegevuse suundade määramisel oluline ja vajalik.

Kolmanda uurimisküsimusega on autoril lõputöö eesmärgi saavutamiseks oluline hinnata, kas ja kuidas aitab päästesündmuse lahendamisele kaasa mälestise tarvis koostatud operatiivkaart. Teooriast tulenevalt on operatiivkaart kui päästesündmuse lahendamiseks vajalik infoallikas PTJle oluline abivahend (vt käesolev töö alapeatükk 1.2.3., lk 21). Eestis kasutusel oleva operatiivkaardi formaadile sarnaseid tegevusjuhiseid päästjatele on nimetatud ka alapeatükis 1.2.1. Dokumendianalüüs viitab samuti operatiivkaardile, kui olulisele infokandjale, millest PTJ on võimalik saada teavet objekti üldandmete, tuleohutuspäigaldiste ja muude oluliste andmete kohta (vt käesolev töö tabel 5, lk 32). Küsimustik ja vaatlus kinnitasid, et operatiivkaarti peetakse oluliseks, kuid hetkel täidetud kaartidelt ei saa PTJ alapeatükis 1.2.3. kirjeldatud andmeid, mille alusel määrata päästetegevuse eesmärk ning suunad mälestise kaitsmise seisukohalt – praegusel kujul operatiivkaardil olevad andmed keskenduvad vaid hoonele ning mälestiste spetsiifilist infot sellel ei leidu. Turvalisuse kaalutlustele (vandalism, vargus) viidates ei lisa omanik päästemeeskonna sisenemistee juures olevale operatiivkaardile ka väärtuslike esemete täpset loetelu (vt käesolev töö tabel 18, lk 42)

Neljandaks uurimisküsimuseks on analüüsida operatiivkaardil sisalduva info muutmise vajadust tulemuslikuma päästesündmuse lahendamise eesmärgil. Osaliselt vastab sellele küsimusele juba kolmanda uurimisküsimuse tulemus – mälestise seisukohalt on oluline, et selle kaitsmiseks oluline info jõuaks omanikult ja MKAlt ka päästjateni ja juhul, kui objekti esindajat päästetööde alguses sündmuskohal ei ole, on operatiivkaardil olev info ainuke päästetegevuse planeerimiseks kasutatav teave. MKA esindaja ja omaniku kohale jõudmise aeg on ette määratu (vt käesolev töö tabel 1, lk 26) – päevasel ajal on tõenäoliselt keegi objektile olemas, kuid väljaspool tööaega võib see sõltuda kasvõi omaniku ja MKA teavitamise viibimisest (vt käesolev töö tabel 19, lk 43). Seetõttu ei saa eeldada, et mälestise kaitsmiseks vajalik info on sündmuskohal omaniku või MKA näol olemas ja operatiivkaardil leiduv täpne teave muutub seetõttu järjest olulisemaks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et uurimisküsimused said lõputöö teooria ja analüüsi peatükis vastused. On oluline märkida, et analüüsile tuginedes ilmnisid mitmed puudujäägid ja kitsaskohad osapoolte tegevuses mälestise kaitsmisel päästesündmuse ennetamisel, päästesündmuse lahendamisel ja operatiivkaardi täitmise nõuetes. Mainitud puudused saab lõputöö raames arvesse võtta ning järelduste tegemisel esitatakse vastavasisulised ettepanekud mälestiste kaitsmisel kokku saavatele osapooltele.

2.6. Järeldused ja ettepanekud

Mälestiste kaitsmine päästesündmusel on ametkondade ülene. Seega on oluline, et lõputöös ilmnunud probleeme tutvustatakse nii Päästeametile, Muinsuskaitseametile kui ka objekti valdajale. Käesolevas alapeatükis tehakse lõputöö uurimistulemuste analüüsile (vt käesolev lõputöö alapeatükk 2.5.) ning küsimustiku uurimistulemuste kuuendas kategoorias märgitud ettepanekutele tuginedes järeldused ning vormistatakse ettepanekud nii mälestise kaitsmisega seotud osapooltele eraldi, kui ka asutuseülese koostöö arendamiseks mälestiste kaitsmisel päästesündmuse korral.

Uuringu tulemustele tuginedes teeb lõputöö autor järgmised järeldused:

- Mälestiste kaitsmine päästesündmuse korral on edukas, kui tähelepanu on pööratud eeltegevuste täitmisele. Suurim kaal eeltegevuste rakendamiseks on mälestise omanikul, kuid väga oluline on ka MKA, PÄA ja omaniku koostöö eeltegevuste planeerimisel.

- Päästesündmuse lahendamist, otsustavate suundade määramist ning tegevuste planeerimist korraldab küll PÄA, kuid otsuste langetamisel ning mälestise kaitsetegevuse prioritseerimisel tugineb mälestist tundva MKA ja omaniku edastatud infole.
- Osapooled oskavad üldjoontes nimetada koostööpartneri tegevusi mälestise kaitsmise eeltegevustel ning päästesündmusel. Osapooled peavad koostööpartnerit pädevaks oma tegevuste täitmisel.
- Mälestistega seotud päästesündmuse vähesuse tõttu puudub osapooltel reaalne koostöökogemus. Samuti puudub ülevaade teise osapoole spetsiifilistest tegevustest.
- Operatiivkaart on oluline objektipõhise info kogumise vahend, kuid mälestisespetsiifilist infot leidub sellel ebapiisavalt.
- Osapoolte koostöö parendamist ning tegevusjuhiste väljatöötamist on vajalik koordineerida asutuste üleselt. Mälestise kaitsmise seisukohalt on koostöö arendamisega vaja tõsisemalt tegeleda.

Tulenevalt järeldustest esitab lõputöö autor osapooltele järgnevad ettepanekud mälestiste kaitsmistingimuste parandamiseks päästetöödel:

- Ennetavate kaitsetingimuste parandamiseks on omanikul vaja enam tähelepanu pöörata objekti iseärasustele ning riskiteguritele, hinnata objekti tulekaitsemeetmeid, koostada taktikalised juhised erinevate õnnetuste kohta, kaasata päästemeeskondi objektiga tutvumistele. Oluline on teadvustada, et efektiivse päästetegevuse eelduseks on hästi planeeritud eeltegevused.
- Mälestiste kaitsmist eesmärgiks seades peavad PÄA ja MKA üksteist teavitama oma valdkonna vajadustest päästesündmuse lahendamisel – tulemusliku päästmise aluseks on koostööpartneri tööst tuleneva tegevuste spetsiifika tundmine: mida peab MKA mälestisest tulenevalt päästesündmusel oluliseks (annab päästmiseks sisendi), milline info on PTJile esmatähtis prioriteediks oleva mälestise kaitsmise ja päästmise elluviimiseks.
- Operatiivkaardile mälestise kaitsmiseks vajaliku info tähtsustamine. Mälestisest lähtuv omanikule või MKAle oluline info jõuab tõenäoliselt PTJni kiiremini, kui see on operatiivkaardile kantud – päästesündmuse lahendamiseks vajalikku infot on võimalik sel juhul juba teel sündmuskohale koguma hakata. Konkreetsete juhiste lisamine operatiivkaardile aitab vältida teadmatusest kultuuriväärtuse hooletut käsitlemist või lisakahjustuste tekitamist. Lõputööst tulenevalt on mälestiste kaitsmise seisukohalt operatiivkaardile kantav oluline teave: (1) päästmist või kaitsmist vajavate hoone osade ja

mälestiste asukoht, (2) mälestiste ohutu käsitlemine, (3) plaan esemete evakueerimiseks või (4) sobilike kaitsmistingimuste loomiseks, (5) esemete evakuatsiooni järjekord, (6) objekti eripärad. Eelmainitud teabe kitsaskohaks on rohkearvuliste mälestiste puhul kõigi esemete kandmine operatiivkaardile või hoone plaanile. Suurematel objektidel võib mälestiste arv olla sadades, mistõttu muutuks hoone plaani jälgimine keeruliseks. Samuti on plaanilt keeruline eristada evakueerimiseks sobivaid ning mitesobivaid mälestisi või hoone osasid. Esimete evakuatsiooni järjekord sõltub tule levikust ja võib seetõttu iga juhtumi korral olla erinev. Seepärast on oluline kohe päästesündmuse algfaasis informeerida MKA esindajat, kelle abiga prioritseerida päästetegevust. Operatiivkaardi täiustamiseks ning paremaks jälgimiseks teeb lõputöö autor järgnevad ettepanekud: (1) operatiivkaardile lisada hoone plaan, (2) plaanil kasutada mälestiste tähistamiseks numeratsiooni, (3) märgistada evakueeritavad mälestised ja hoonesse jäävad ning kaitsmist vajavad esemed erinevalt, näiteks rohelise ja punase värviga, et plaanilt oleks kiiresti aru saada, millist tüüpi mälestisega on tegu, (4) lisada kontaktisikute lahtrisse ka MKA esindaja telefoninumber ning edastada teave sündmuse toimumisest esimesel võimalusel. Eeltoodut arvestades koostab lõputöö autor näidisenähtena Pääle esitatava täiustatud operatiivkaardi Türi (Lisa 3) ja Käru (Lisa 4) kiriku kohta.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli selgitada hoone omaniku, Muinsuskaitseameti ja Päästeameti rollid mälestise kaitsmisel päästesündmuse korral ning pakkuda lahendusi kultuurimälestise kaitsetaseme parandamiseks. Töö eesmärgi saavutamiseks kirjeldati teooriapeatükis mälestise kaitsmist päästesündmuse korral teadusartiklitele tuginedes

Töö autor viis läbi kvalitatiivse uuringu. Andmekogumismeetoditena kasutati uuringu käigus dokumendianalüüsi, osalusvaatlust ning kvalitatiivset küsimustikku. Analüüsile tuginedes hinnati töös mainitud osapoolte tegevust päästesündmust ennetavalt ja päästesündmuse ajal ning analüüsi tulemuste vastavust töö teoreetilisele osale.

Uuringutest selgus, et mälestise kaitsmise seisukohalt on oluline erinevate osapoolte koostöö nii ennetavate tegevuste planeerimisel, kui ka päästesündmuse edukaks lahendamiseks. Lõputööst ilmnas ka operatiivkaardi, kui päästetööde suundade ja eesmärkide määramiseks olulise abivahendi tähtsus. Uuringutest selgunud koostöö kitsaskohad ja parandamise võimalused esitati lõputöö järelduste ja ettepanekute alapeatükis. Kui üldjoontes osapoolle oskavad nimetada koostööpartneri ülesandeid, siis täpsem teave teise poole tööpõhimõtetest ning vajadustest päästesündmuse korral on puudulik. Puuduste põhjuseks on mälestisega seotud päästesündmuste vähesusest tingitud reaalse koostöökogemuse puudumine. Seetõttu on oluline koostööd arendada päästesündmuste väliselt eri osapoolte üleselt tegevusjuhiste väljatöötamisel.

Uurimisülesannete käigus saadi vastused esitatud uurimisküsimustele, mistõttu võib kinnitada, et püstitatud lõputöö eesmärk sai täidetud. Töö käigus selgitati välja hoone omaniku, Muinsuskaitseameti ja Päästeameti ülesanded mälestise kaitsmisel päästesündmuse korral ning esitati lahendusi kultuurimälestiste kaitsetaseme parandamiseks.

Käesolev töö ei ole kaugeltki viimane/lõplik tõde MKA ja Päästeameti ning omaniku koostööst, et tulesündmuse senisest edukamalt lahendada. See on üks sissevaade teemasse ning teha on veel palju. Potentsiaalne edasiarendus: Nt tuleks kindlasti edasises töös keskenduda iga üksiku mälestise kaitsevõimaluste, strateegiate ja stsenaariumite väljatöötamisele ning koostada meetodilised juhendid mälestise omanikule eraldi ja ka omaniku, MKA, Päästeameti koostöö reguleerimiseks.

SUMMARY

The present thesis aims at clarifying the roles of the owner, National Heritage Board and National Rescue Board during the fire events and offer solutions in order to improve the fire protection of cultural heritage (here: churches and their furnishing). To address the proposed research questions, in the first chapter the author introduced theoretical aspects of the fire protection of cultural heritage in Europe and Estonia. The work is based on a qualitative study of two churches. Document analysis, participant observation and qualitative questionnaire were used to gather information about the current situation in the fire protection of churches in Järva county. The actions of the abovementioned parties addressing the fire hazard – both in terms of prevention and measures taken during a fire event – were analysed and the obtained answers were then juxtaposed to the theoretical part of the thesis.

It was observed that the most important aspect in order to prevent and / or fight with the fire all three parties have to cooperate. It was also shown that the operation map required from the owner is an important resource to map the strategies and aims of the fire prevention and actions taken during a fire event. The bottlenecks of the cooperation and the ways to improve it were presented in the last part of the work.

As the addressed questions got answers it can be stated that the aim of the study was fulfilled.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Bernardini, G., 2017. *Fire Safety of Historic Buildings, Traditional Versus Innovative “Behavioural Design” Solutions by Using Wayfinding Systems*. SpringerBriefs in Applied Sciences and Technology. Cham: Springer.

CFPA Europe, 2013. *Managing fire safety in historical buildings*. CFPA-E Guideline No 30:2013 F. [Võrgumaterjal] Leitav: http://cfpa-e.eu/wp-content/uploads/files/guidelines/CFPA_E_Guideline_No_30_2013_F.pdf [Kasutatud 01.02.2020].

Copping, A.G., 2004. Introducing a Protocol for an Integrated Fire Safety Evaluation Procedure for Historic Buildings. *International Journal on Engineering Performance-Based Codes*, Vol. 6, No. 2, pp. 72–77. Leitav: <https://pdfs.semanticscholar.org/a275/5b661633800ba05bc3ec00e9866858cbff02.pdf> [Kasutatud 01.04.2020].

Ferreira, T.M., Vicente, R., Mendes da Silva, J.A.R., Varum, H., Costa, A., Maio, R. 2016. Urban fire risk: Evaluation and emergency planning. *Journal of Cultural Heritage*, 20, pp. 739–745.

Flick, U., 2009. *An Introduction to a qualitative research*. 4th Edition. SAGE Publication Inc.

Forster, A.M., & Kayan, B., 2009. Maintenance for historic buildings: A current perspective. *Structural Survey*, 27:3, pp. 210–229.

Einmann, A., 2018. Liiva kalmistu kabeli põleng sai alguse prožektorijuhtmest. *Postimees*, 3.12.2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/6468497/liiva-kalmistu-kabeli-poleng-sai-alguse-prožektorijuhtmest> [Kasutatud 11.05.2020].

Geissler, V. 1991. *Preservation of Historical Monuments and Fire Safety*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.jstage.jst.go.jp/article/fst/11/1+2/11_1+2_5/article [Kasutatud 11.11.2019].

Hannah, H. G., 2015. Protecting Ancient Heritage in Armed Conflict: New Rules for Targeting Cultural Property During Conflict with ISIS. *Maryland Journal of International Law*, 30:1, pp. 168–190.

Huang et al. 2009 Recent Progresses in Research of Fire Protection on Historic Buildings. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.researchgate.net/publication/275619750_Recent_Progresses_in_Research_of_Fire_Protection_on_Historic_Buildings [Kasutatud 20.02.2020].

Ibrahim, M.N., Ibrahim, M.S., Mohd-Din, A., Abdul-Hamid, K., Yunus, R.M. & Yahya, M.R. 2011. Fire Risk Assessment of Heritage Building – Perspectives of Regulatory Authority, Restorer and Building Stakeholder. *Procedia Engineering*, 20, pp. 325–328. DOI:10.1016/j.proeng.2011.11.173

Juske, J., 2019. Eesti kirikud tules. *Keskus*, 10.05.2019, lk 36–37. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=keskus20190510.2.25.1> [Kasutatud 11.05.2020].

Karlsen, E., 2004. *Fire Protection of Norwegian Cultural Heritage*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.itam.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/utam/ARCCHIP/w04/w04_karlsen.pdf [Kasutatud 20.03.2020].

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.

Langemets, K., 2017. *Päästetööde juhile objekti esindaja poolt edastatud informatsiooni kvaliteet päästesündmusel. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Loit, M., 2007. Tuleohutus ja vargakindlus. *Kirikute hooldusraamat*. Tallinn, lk 85–87. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/content-editors/PYP/kirikute_hooldusraamat_.pdf [Kasutatud 11.05.2020].

Loit, M., 2012. *Tuleohutus mälestistes ja vanades hoonetes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/tuleohutus-0> [Kasutatud 25.11.2019].

Loulanski, T., 2006. Revising the Concept for Cultural Heritage: The Argument for a Functional Approach. *International Journal of Cultural Property*, 13:2, pp. 207–233.

Marrion, C.E., 2016. More effectively addressing fire/disaster challenges to protect our cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage*, 20, pp. 746–749.

Massue, J.P. & Schvoerer, M., *s.a.* Protection of cultural heritage. Handbook. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.coe.int/t/dg4/majorhazards/ressources/pub/handbookfiles/4c.pdf> [Kasutatud
25.11.2019].

Mihelson, H. ja Kangro, K. 2014. Kuusalu pastoraadihoone hävist tulekahjus. *Postimees*,
24.02.2014. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/2772972/kuusalu-pastoraadihoone-havis-tulekahjus> [Kasutatud 25.11.2019].

Muinsuskaitseamet. *Kultuurimälestiste riiklik register*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://register.muinas.ee/public.php> [Kasutatud 25.11.2019].

Muinsuskaitseeadus. 2019, RT I 19.03.2019. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/MuKS> [Kasutatud 01.05.2020].

Mumma, A., & Tammik, A., 2017. *Päästetöö juhtimise taktikalised alused I ja II juhtimistasandile*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriidul.sisekaitse.ee/handle/123456789/1948>
[Kasutatud 01.04.2020].

Pahhutši, L., 2014. *Päästetöö korraldamine ja tegemine ajalooliste hoonete tulekahjude korral. Ettekanne*. Tallinn, Päästeamet 28.05.2014 konverents: ajalooliste hoonete tuleohutus.

Papaioannou, K., *s.a.* An international overview of fire protection of cultural heritage.
[Võrgumaterjal]. Leitav:
http://www.vigilfuoco.gov.it/allegati/convegna/5/papaioannou_54_76.pdf [Kasutatud
25.11.2018].

Pung, A., 2001. Türi kirik. *Türi kihelkonna ja linna arengust, II osa*. Türi, lk 35–40.

Päästeamet, 2014. *Sündmuskoha tasandi päästetöö korraldamise juhend. Päästeameti peadirektori 25.06.2014 käskkiri nr 283 Lisa*.

Päästeamet, 2019. *Operatiivkaardi koostamise juhend*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.rescue.ee/files/2019-03/operatiivkaardi-koostamise-juhend-2019.pdf> [Kasutatud
01.04.2020].

Raie, S., 2017. Productive controversy. *Estonian Cultural Heritage. Preservation and conservation 2013–2017. Vol. 2*. Tallinn, p. 2.

- Salleh, N.H. & Ahmad, A.G., 2009. *Fire Safety Management in Heritage Buildings: the Current Scenario in Malaysia*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.researchgate.net/publication/263851019_FIRE_SAFETY_MANAGEMENT_IN_HERITAGE_BUILDINGS_THE_CURRENT_SCENARIO_IN_MALAYSIA [Kasutatud 01.04.2020].
- Sarapuu, J.-A., 2004. *Kirikute tulekahjude kustutamise seotud probleemide analüüs Tallinna vanalinna kirikute näitel. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Siseminister, 2017. *Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded ja nõuded tuletõrje veevarustusele*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104042017014> [Kasutatud 25.11.2018].
- Stovel, H., 1998. *Risk preparedness: a management manual for world cultural heritage*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.iccrom.org/publication/risk-preparedness-management-manual-world-cultural-heritage> [Kasutatud 25.11.2018].
- Tammearu, K., 2019. Kiriku põlenguks peame ka Eestis valmis olema. *Pääste Elu*, nr 1, lk 35.
- Twilt, L. & Öhlin Lostetter, M., 2005. *Position of fire safety of cultural heritage in the regulatory system in various European countries*. [Võrgumaterjal] Leitav: www.framemethod.net/indexen_html_files/wg1finalreport.pdf [Kasutatud 25.11.2018].
- Šuvalov, M., 1977. *Tuletõrje alused*. Tallinn: Kommunist.
- Vlassov, V., 2014. *Operatiivkaardi koostamise põhimõtted. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Yin, R.K., 1994. *Case Study Research: Design and Methods*. 2nd ed. California: SAGE Publications.
- Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

LISAD

LISA 1. Küsimustik

KÜSIMUSED (kellele? (kas valitud objektidega seotud isikutele või “suvalisele” PTJile ja MA esindajale?)):

1. Millised on mälestise kaitsmise võimalused praegusel hetkel?
  - 1.1 Millised hetke võimalused on altarimaali, kantsli, oreli katmisel?
  - 1.2 Milliseid vahendeid on võimalik kasutada? Kui palju on vaja inimressurssi esemete evakueerimisel/kaitsmisel?
2. Kuidas kaitsta mälestist põlengu-, suitsu-, veekehjustuste eest?
3. Millised on olemasolevad evakueerimise võimalused (inimressurss, esemed)?
4. Kas ja milliseid tulekahjuga seotud õppuseid/harjutusi on mälestisel seni läbi viidud? Millal viimati?
5. Millised on objekti omaniku, Muinsuskaitseameti, päästemeeskondade ülesanded päästesündmuse korral?
6. Millist informatsiooni on võimalik hetkel kasutada tulemusliku päästetöö läbiviimiseks?
  - 6.1 Millist infot on võimalik saada operatiivkaardilt? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on?
  - 6.2 Millist infot on võimalik saada hoone plaanilt? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on?
  - 6.3 Millist infot on võimalik saada esemete nimekirjast? Kui kättesaadav ja arusaadav see info on?
  - 6.4 Millist infot vajaksid lisaks?
7. Milliseid lahendusi pakute välja mälestise kaitsmiseks/evakueerimiseks?
  - 7.1 Milliseid vahendeid (inimressurss/abivahendid) on võimalik kaitsmiseks/evakueerimiseks kasutada?
8. Millisena näed päästetegevust õnnetuse korral, kui esemeid on võimalik kaitsta/evakueerida?
  - 8.1 Millised on omaniku, päästemeeskonna, Muinsuskaitseameti ülesanded?

9. Nimeta ja hinda hoonest tulenevaid riske (milliste õnnetuste tõenäosus suurem/mis võiks juhtuda?)

10. Millele on veel oluline tähelepanu pöörata, et mälestise kaitse oleks tulemuslikum?

LISA 2

Operatiivkaart ehitismälestistele ja /või hoonetele, milles paiknevad mälestised

NB! Ehitise peaukse kõrval (sees) peab olema hoone plaan, lisaks kontaktisikute andmed (nimi, telefoninumber)

EHITISE ISELOOMUSTUS	
Ehitise aadress	Wiedemani 7, Türi
Versiooni number (viimase muutmise kuupäev, aasta)	Nr.1, 23.09.2018
Kui on ehitismälestisega, kultuurimälestiste riikliku registri nr	Kirik, mälestis nr 15123
Ehitise kasutusviis	Sarkraalhoone nr 4
Ehitises paiknevate erinevate ruumide kasutusviisid ja asukoht hoones	1.korrus-kirik nr 2
	1.korrus-orelirõdu, nr 5
	1.korrus-käärkamber,nr 3
	1.korrus- eeskoda, nr 4
	1.korrus- eeskoda, nr 4 kellatorn-nr 1
Korruste arv	1
Ehitise kõrgus maapinnast	Kirik 45m
Tuleohutuse klass	TP1
Automaatse tulekahjusignalisatsioonüsteemi keskseadme asukoht (märkida lisaks plaanil)	Puudub

Suitsutõrje käivitustase	Puudub
Ehitisesisene tuletõrjeevõrk	Orelirõdu all veekraan
Ehitisesisese tuletõrjeevõrgi välisloide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Kuivtõusutoru Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Sprinklersüsteem	Puudub
Sprinklersüsteemi välisloide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Tuletõrjelift Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Lähima tuletõrje veevõtukohta kaugus ja asukoht	Hüdrandid asuvad kirikust 200 m kaugusel Wiedemanni ja Kungla tänaval ning Türi tehisjärve ääres.
Evakueeritavate kogunemispunkti asukoht	Kevade 13, Türi
Hoone elektriloide	Hoonest elektri väljalülitamine toimub kirikus käärkambris asuvas elektrikilbis, peakaitse asub elektrikilbis. Hoonet teenindab elektriettevõtja Eesti Energia AS, klienditelefon: 777 1545
Lisaohud (nt ohtlike ainete kogused ja ohuala suurus)	TP3, 2 tornikella 678 kg, 420 kg
Muud täpsustused	Puudub
Ehitise kontaktisik, kontakttelefon (võimalusel vähemalt kaks isikut),	Teet Hanschmidt, telefon 5146590, Ellen Berg, telefon 58056542, Urmas Kütt 56685651, Ene Kütt, telefon 5073982
Kaitsemist vajavad väärtuslikud esemed/seadmed	Olemas (asukoht kirikus)
Kaitsemist vajavate väärtuslike esemete andmed	Toodud eraldi dokumendis

Lisa 1

Riskianalüüs

Riskianalüüsi jaoks tuleb kaardistada tõenäolisemad ohuolukorrad, mis võivad konkreetse ehitise puhul kõne alla tulla. Näiteks kui hoones puudub veevärk ja veeringlusel toimiv küttesüsteem, ei ole veeavarii tõenäoline; kui hoone asub vahetult suurema tänava või maantee ääres, võivad kõne alla tulla isegi liiklusõnnetused, sh õnnetused (plahvatus)ohtlike ainete ja jäätmetega; valve- ja tulekahjusignalisatsiooni puudumisel on sissemurdmise tõenäosus suurem, jne.

Ohu liik	Ohu esinemise tõenäosuse analüüs
vargused, sissemurdmised või muud vandalismiaktid	Vandalismioht on väike. Hoones signalisatsioon, hoone on korralikult lukustatud.
tulekahjud	Tuleoht ei ole suur, kuna tegemist on kivihoonega. Tuletõrjeautodel on hoonele ligipääs.
varingud	Hoone kandvad konstruktsioonid on heas korras, varinguohtu ei ole.
veeavariid	Hoones on veesüsteem.
langemisohus puud	Hoone läheduses suuri puid ei kasva.
ohud väljastpoolt ehitist (asukoht, ligipääs, ehitist ümbritsev kõrghaljastus, elektriliinid jms),	Hoonele on ligipääs hea, ei ole teistest hoonetest ümbritsetud. Hoone läheduses suuri puid ei kasva.
ehitise ümbrusest tingitud ohud (risu ja prügi, sh ohtlikud jäätmed)	Ehitise ümbrus on korras.
muud ohud (plahvatusoht, õnnetused (plahvatus)ohtlike ainete ja jäätmetega, õnnetused transpordivahenditega (sh kaubaveod), elektririkked, tööõnnetused, vibratsioon jne)	Hoones ei käidelda plahvatusohtlike aineid. Suuri kaubavedusid hoone läheduses ei toimu. Elektrijuhtmed ei ole amortiseerunud, tööõnnetuste risk on väike. Hoone ümbruses ei ole tugevat vibratsiooni.
Koht, kuhu viiakse evakuatsiooni korral väärtuslik vallasvara (aadress).	Kevade 13, Türi, Järvamaa.

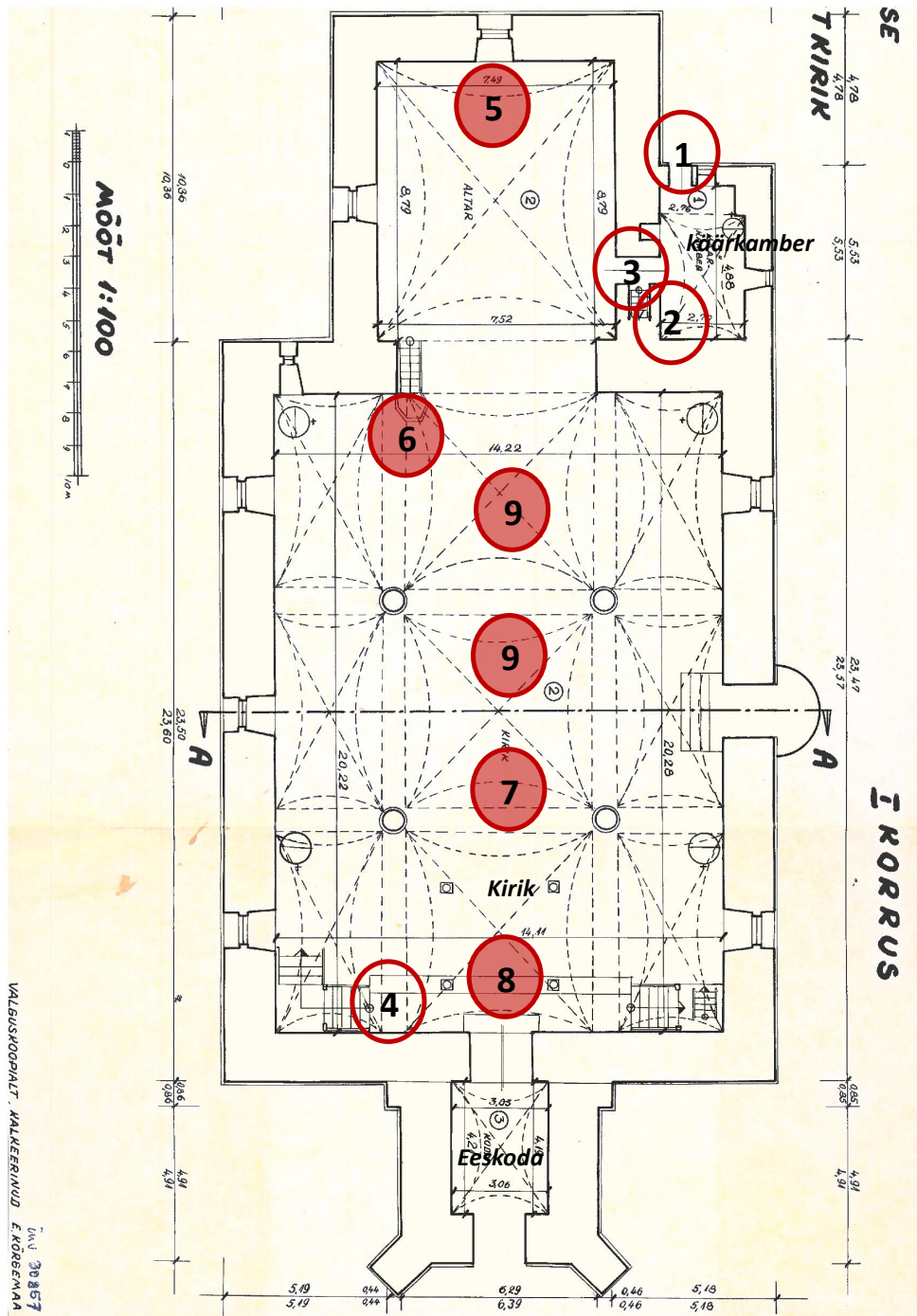
Lisa 3

Operatiivkaart ehitismälestistele ja /või hoonetele, milles paiknevad mälestised

NB! Ehitise peaukse kõrval (sees) peab olema hoone plaan, lisaks kontaktisikute andmed (nimi, telefoninumber)

EHITISE ISELOOMUSTUS	
Ehitise aadress	Järva maakond, Türi vald, Türi linn, F. J. Wiedemanni tn 7
Versiooni number (viimase muutmise kuupäev, aasta)	Nr. 1, 23.09.2018
Kui on ehitismälestisega, kultuurimälestiste riikliku registri nr	Kirik, mälestis nr 15123
Ehitise kasutusviis	IV kasutusviis, sakraalhoone
Ehitises paiknevate erinevate ruumide kasutusviisid ja asukoht hoones	Eeskoda (vt. hoone plaan)
	kirik
	käärkamber
	orelirõdu
	kellatorn
Korruste arv	1
Ehitise kõrgus maapinnast	45 m
Tuleohutuse klass	TP1
Automaatse tulekahjusignalisatsioonisüsteemi keskseadme asukoht (märkida lisaks plaanil)	Puudub
Suitsutõrje käivitustase	Käsitsi
Ehitisesisene tuletõrjevõrk	Puudub
Ehitisesisese tuletõrjevõrgi välistoide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Kuivtõusutoru Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Sprinklersüsteem	Puudub
Sprinklersüsteemi välistoide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub

Tuletõrjelift Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Lähima tuletõrje veevõtukoha kaugus ja asukoht	Hüdrandid Wiedemanni ja Kungla tänaval 200 m, Türi tehisejärv 500 m
Evakueeritavate kogunemispunkti asukoht	Pastoraadihoone, Kevade 13, Türi
Hoone elektritoide	Hoonest elektri väljalülitamine kiriku käärkambris asuvast elektrikilbist (vt hoone plaan, punkt 2). Hoonet teenindab Eesti Energia AS
Lisaohud (nt ohtlike ainete kogused ja ohuala suurus)	Suur tuleoht ja põlemiskoormus põõningul (vt. hoone plaan, punkt 3), ligipääs kitsa trepi tõttu keeruline. Kellatorn puitkonstruktsioonil, juurdepääs oreliõdult kitsa trepi kaudu (vt. hoone plaan, punkt 4). Tornis põlemisel ohuks tornikellad (678 kg ja 420 kg), torni ümberkukkumine (ohuala).
Muud täpsustused	Lukustatud uste korral valida sisenemiseks käärkambri uks (vt. hoone plaan, punkt 1). Hinnalised pea- ja küljeuks seestpoolt prussidega turvatud. Teavitada kontaktisikuid, MKA esindajat! Võimalusel kaitse/päästa hoones asuvaid mälestisi. Vahendid kaitsmiseks kohapeal puuduvad. Taga päästetud mälestistele valve. Väldi hoone ja selle osade põhjuseta kahjustamist. Operatiivkaardile lisatud hoone plaan, millel tähistatud kaitsmist vajavad esemed, pääsud põõningule ja torni, elektrikilbi asukoht ja sisenemistee lukustatud ukse korral. Jumalateenistused igal pühapäeval, aeg-ajalt muud üritused (kontserttegevus).
Ehitise kontaktisik, kontakttelefon (võimalusel vähemalt kaks isikut),	Teet Hanschmidt, tel 5146590; Urmas Kütt, tel 56685651; Ene Kütt, tel 5073982; MKA Järvamaa nõunik, tel: 57822656
Kaitsmist vajavad väärtuslikud esemed/seadmed	Suuremõõtmelised mälestised vajavad kaitsmist tule-, vee- ja suitsu eest: altar (vt. hoone plaan, punkt 5), kantsel (punkt 6), pingistik (punkt 7), orel (punkt 8), kroonlühtrid (punkt 9).
Kaitsmist vajavate väärtuslike esemete andmed	Toodud eraldi dokumendis. Väiksemad mälestised ei asu püsivalt kirikus

Türi Püha Martini kirik

1 – Sissepääs suletud uste korral	2 – Elektrikilp
3 – Pääs pööningule	4 – Pääs torni
5 – Altar	6 – Kantsel
7 – Pingistik	8 – Orel
9 – Kroonlühtrid (2 tk)	

– hoones kaitstavad suuremõõtmelised mälestised; vajavad kaitset tule, vee ja suitsu eest

Lisa 4

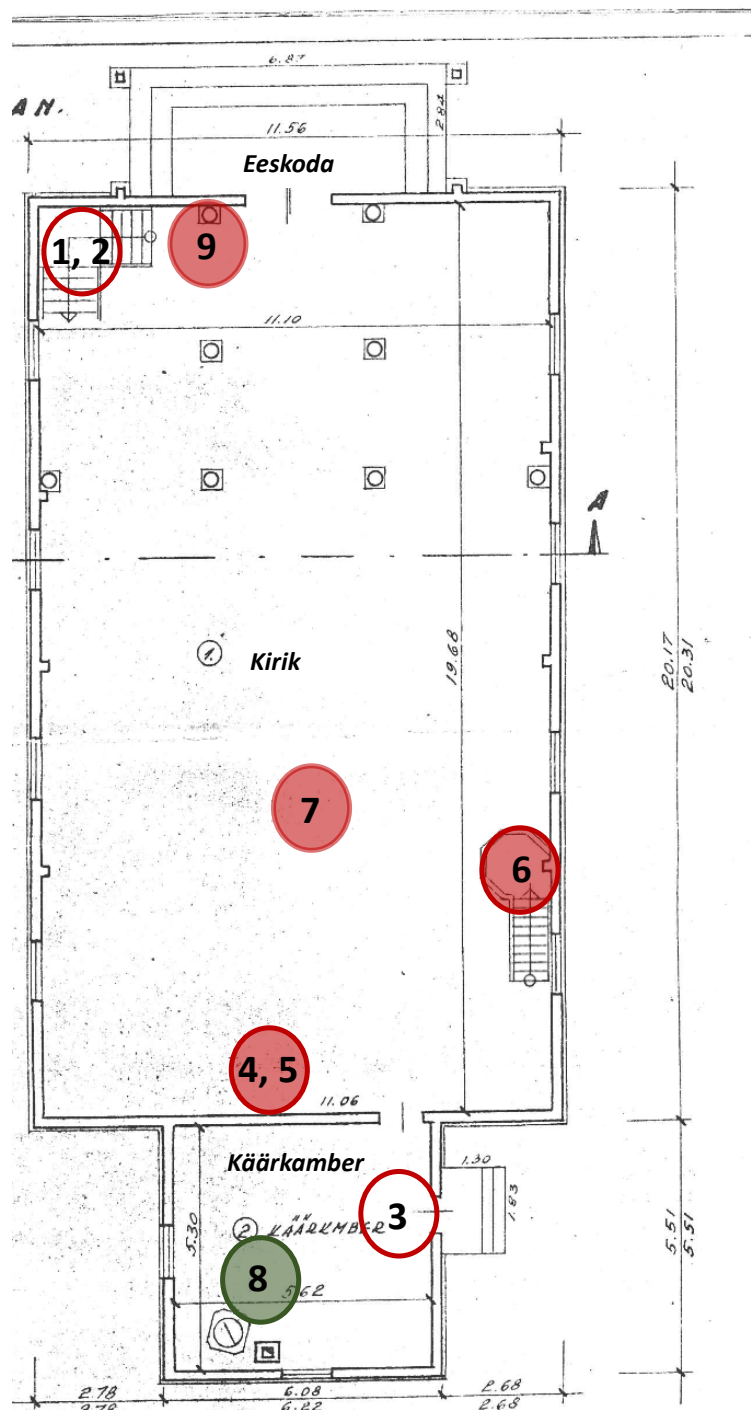
Operatiivkaart ehitismälestistele ja /või hoonetele, milles paiknevad mälestised

NB! Ehitise peaukse kõrval (sees) peab olema hoone plaan, lisaks kontaktisikute andmed (nimi, telefoninumber)

EHITISE ISELOOMUSTUS	
Ehitise aadress	Järva maakond, Türi vald, Kärü alevik, Viljandi mnt 6a
Versiooni number (viimase muutmise kuupäev, aasta)	1 (viimati uuendatud: 17.06.2019)
Kui on ehitismälestisega, kultuurimälestiste riikliku registri nr	
Ehitise kasutusviis	IV kasutusviis, sakraalhoone
Ehitises paiknevate erinevate ruumide kasutusviisid ja asukoht hoones	eeskoda (vt. hoone plaan)
	Kirik
	Käärkamber
	Orelirõdu
	Kellatorn
Korruste arv	1
Ehitise kõrgus maapinnast	32 m
Tuleohutuse klass	TP3
Automaatse tulekahjusignalisatsioonisüsteemi keskseadme asukoht (märkida lisaks plaanil)	Puudub
Suitsutõrje käivitustase	Käsitsi
Ehitisesisene tuletõrjevõrk	Puudub
Ehitisesisese tuletõrjevõrgi välistoide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Kuivtõusutoru	Puudub

Kui on olemas, märkida asukoht.	
Sprinklersüsteem	Puudub
Sprinklersüsteemi välistoide Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Tuletõrjelift Kui on olemas, märkida asukoht.	Puudub
Lähima tuletõrje veevõtukoha kaugus ja asukoht	Paisjärv 500 m
Evakueeritavate kogunemispunkti asukoht	Viljandi mnt 8, Kärü perearstikeskus
Hoone elektritoide	Hoonest elektri väljalülitamine toimub kirikus asuvast elektrikilbist, peakaitse asub orelirõdul. Pääs orelirõdule peasissekäigust paremal asuva trepi kaudu (vt. hoone plaan, punkt 1). Hoonet teenindab AS Eesti Energia.
Lisaohud (nt ohtlike ainete kogused ja ohuala suurus)	Puithoone. Ligipääs põõningule ja torni kitsa trepi kaudu (vt. hoone plaan, punkt 2). Torni põlemisel ohuks kirikukell (300 kg, torni ümberkukkumine)
Muud täpsustused	Lukustatud uste korral eelistada käärkambri kaudu sisenemist (vt. hoone plaan, punkt 3), vältida peaukse lõhkumist. Teavitada kontaktisikuid, MKA esindajat! Võimalusel kaitse/päästa hoones asuvaid mälestisi. Vahendid kaitsmiseks kohapeal puuduvad. Taga päästetud mälestistele valve. Operatiivkaardile lisatud hoone plaan, millel tähistatud kaitsmist vajavad esemed, pääsud põõningule ja torni, elektrikilbi asukoht ja sisenemistee lukustatud ukse korral. Jumalateenistused iga kuu neljandal pühapäeval, aeg-ajalt muud üritused (kontserttegevus).
Ehitise kontaktisik, kontakttelefon (võimalusel vähemalt kaks isikut),	Ilme Sale, tel 51909135; Elve Sutt, tel 53445160; Teet Hanschmidt, tel 5146590; MKA Järvamaa nõunik, tel: 57822656
Kaitsmist vajavad väärtuslikud esemed/seadmed	Suuremõõtmelised mälestised vajavad kaitsmist tule-, vee- ja suitsu eest (plaanil märgitud punaselt): altarimaal (vt. hoone plaan, p 4), altarisein (p 5), kantsel (p 6), kroonlühtrid (p 7), orel (p 9). Evakueeritavad esemed tähistatud plaanil rohelisega: väiksemad esemed (p 8)
Kaitsmist vajavate väärtuslike esemete andmed	Toodud eraldi dokumendis

- – hoones kaitstavad suuremõõtmelised mälestised; vajavad kaitset tule, vee ja suitsu eest
- – evakueeritavad esemed; võimalik hoonest välja tuua